

FRED OG FRIHET

Tidsskrift for Internasjonal kvinneliga for fred og frihet (IKFF). 82. årgang, nr. 1/2022

NATO OG BASEPOLITIKKEN

INNHALDSFORTEGNELSE

fred og frihet

fred og frihet utgis av
WILPF Norge
Internasjonal kvinneliga
for fred og frihet (IKFF).

Redaksjon for nr. 1/2022

Ellen Elster
Yennie Bredin
Elin Fossen
Audgunn Oltedal
Gro Standnes

Layout

Stine Marie Vørner

Korrektur

Mari Holmboe Ruge
Gro Standnes

Forside og baksidebilde

Stine Marie Vørner

Trykk

Webergs Printshop

Alle bilder er publisert i
henhold til lov om
opphavsrett.

Redaksjonens arbeid ble
avsluttet 15. februar 2022

fred og frihet er også å finne
på våre nettsider www.ikff.no

Kontakt

Majorstuveien 39
0367 Oslo, Norge
ikff@ikff.no

Organisasjonsnummer

983 794 815

Kontonummer

1254 62 53048

3	Leder
4-7	Baseavtalen med USA
8-9	Baseavtalen - Høringsprosessen og svarene
10-11	Generaladvokatens hørings svar - Advarsel med innestemme
12-15	Brudd på basepolitikken
16-17	Høringsuttalelse om tilleggsavtalen mellom Norge og USA om forsvarssamarbeid
18-21	Ideen om å unngå krig - Eit forsvar
22	Baseavtalen øker faren for atomvåpen i Norge
23	NATO - Ukraina-konflikten: Dialog, ikke eskalering
24-25	Er Kina en trussel mot verdensfreden?
26-27	NATO på kollisjonskurs med FN
28	Ode til NATO
29-32	IKFF og Atlanterhavspakten
33	Opprustningsentusiasme
34	Pentagon og NATOs løsning på klimakrisen: Energieffektiv opprustning
35-37	Motstand og alternativ
38-39	Andre måter å tenke sikkerhet på
40	Krig og flyktninger
41-42	Ansvar for grensa i Middelhavet
43	Kvinneres fred i Colombia

Mens redaksjonen var nesten ferdig med å produsere dette nummeret av Fred og Frihet, invaderte Russland Ukraina. Vi oppfordrer derfor våre lesere om å følge med på våre hjemmesider om WILPF internasjonal og i Norge om uttalelser om krigen: www.ikff.no.

LEDER:

NATO og basepolitikken

Den konservative regjeringen (Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti) inngikk for snart et år siden, en avtale med USA om at USA kan benytte norske territorier som baser for militært personell og utstyr. I 1949, da Norge gikk inn i NATO, erklærte den norske regjeringen sjølpålagte restriksjoner om at utenlandske baser ikke skulle tillates på norsk jord i fredstid. Dette har vært mer eller mindre gjeldende politikk gjennom hele den kalde krigen og fram til i dag. De fire basene, Sola, Rygge, Evenes og Ramsund, blir altså et brudd på gjeldende politikk gjennom mer enn 70 år.

Avtalen er tosidig mellom Norge og USA. Betyr det at den ikke har noe med NATO-medlemskapet å gjøre?

USA har laget seg flere lignende tosidige avtaler med andre NATO-land gjennom mange år. Alle er inngått som et ledd i NATO-strategien. Det er ingenting som tyder på at avtalen om norske baser ikke vil inngå som et ledd i NATO-strategien. Samtidig vet vi at i NATO-strategien inngår førstebruk av atomvåpen. Så vidt vi kan se er det ikke satt noen restriksjoner om lagring av atomvåpen på basene. Ifølge avtalen skal amerikanerne ha full suverenitet over personell og utstyr. I Tromsø har amerikanerne fått tilgang til atomubåthavn. Dette skaper utrygghet for befolkningen i Tromsø og også andre steder i Norge.

Siden den kalde krigen var over, er NATO utvidet med flere medlemsland i Øst-Europa. Det har gitt mulighet for oppbygging av baser i øst-europeiske land, det vil si nærmere Russlands grenser. Basene i Norge oppleves som en trussel for Russland. Skulle konflikt virkelig slå ut, kan basene bli bombemål. Lokale aktivister uttaler seg til Fred og Frihet om at

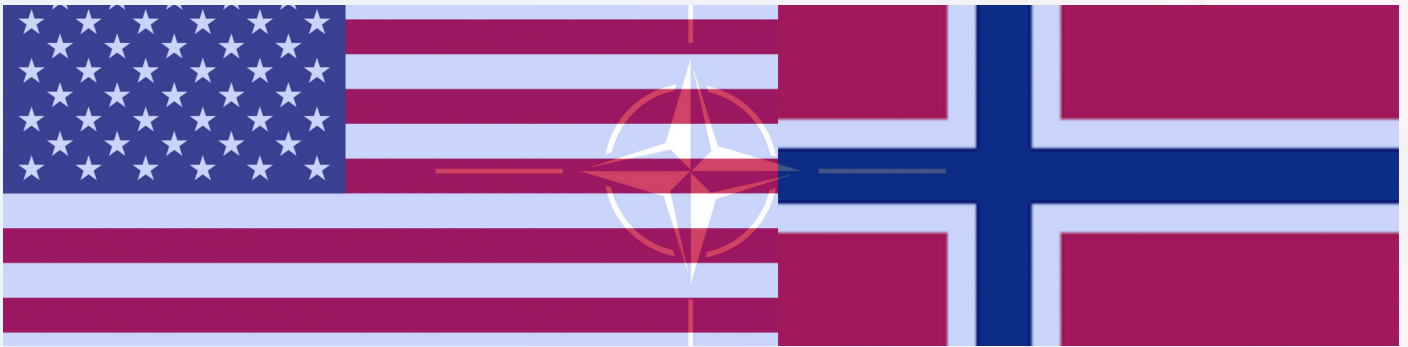
prosessen med en stadig uthuling av basepolitikken, har pågått over lang tid. Gjennom hele den kalde krigen var det stadige hendelser hvor basepolitikken ble utfordret. Da NATO-strategien, «out-of-area», ble vedtatt i 1999, startet en ny fase med lagring av amerikansk materiell som ble benyttet i USAs mange kriger i Midtøsten. Deretter ble treningsbasen på Værnes etablert. Det ble riktignok hevdet at denne ikke var en base, fordi soldatene bare var der tre måneder av gangen. Så ble atomubåthavna i Tromsø etablert, og nå altså de fire nye basene.

Vi har merket oss et skifte i forsvarspolitikken de siste 20 åra, et skifte fra fokus på FN-styrker til fokus på NATO-styrker. Det har vært en markant nedgang i FN-operasjoner, mens NATO-operasjoner har økt. I tillegg er samarbeidet med USA økt. Norge følger lojalt opp kravet om to prosent av BNP til opprustning og kravet om ikke å undertegne FNs atomvåpenforbud.

Oppbyggingen av russiske styrker langs Ukrainas grenser i begynnelsen av 2022, anerkjennelsen av utbryterstatene fra Ukraina til Russlands angrep på Ukraina med våpenmakt, er skremmende. NATO har hele tida svart med manglende vilje til å se Russlands behov for sikkerhet, etter gjennom år bygget opp med baser og nå med væpnede styrker i de omkringliggende landene. Dette gjør situasjonen ikke mindre skremmende, og kan også bidra til at folk-til-folk kontakten mellom Norge og Russland, kan ødelegges. Tida er inne for å snu utviklingen til en alternativ sikkerhetspolitikk.

Ellen Elster

BASEAVTALEN MED USA

En gjennomgang av bestemmelsene i tilleggssavtalen mellom Norge og USA

Av Gro Standnes

I 2018 tok USA initiativ til forhandlinger med Norge om en tilleggssavtale til et bilateralt forsvarssamarbeid. Forsvarsdepartementet førte forhandlingene på vegne av Norge, og daværende forsvarsminister, Frank Bakke-Jensen (H), undertegnet tilleggssavtalen 16. april 2021. Om avtalen skal godkjennes av Norge, skal avgjøres av Stortinget.

Nedfor følger en gjennomgang av et utdrag av avtaleteksten. Det som står i kursiv og i anførselstegn, er direkte sitater fra kildene.

ARTIKKEL I VIRKEOMRÅDE OG FORMÅL

«fastsetter rammene for styrket partnerskap og forsvars- og sikkerhetssamarbeid mellom USA og Norge», og det slås fast at

- «Alle aktiviteter i henhold til denne avtalen skal utføres med full respekt for norsk suverenitet, norske lover og folkerettslige forpliktelser, herunder når det gjelder lagring av visse våpentyper på norsk territorium.»

- «Det er ingenting i denne avtalen som endrer den norske basepolitikken eller norsk politikk med hensyn til lagring eller utplassering av kjernefysiske våpen på norsk territorium.»

ARTIKKEL II DEFINISJONER

Ni sentrale begreper defineres, her omtales bare de som ikke defineres ved henvisning til bestemmelser i NATO SOFA. SOFA står for *Status of Forces Agreement*, som ble godkjent av Norge i 1953. I tilleggssavtalen henvises det til NATO SOFA som er en avtale mellom alle medlemslandene om status for styrkene deres.

«**Amerikanske styrker**» - «enheten som omfatter styrken og det sivile elementet, og all eiendom, alt utstyr og materiell (herunder kjøretøyer, fartøyer og luftfartøyer som brukes av eller for USA) som tilhører de amerikanske væpnede styrker som er til stede på norsk territorium» I Kongelig resolusjon nr. 18/10760, 16.04.2021 konstateres det at «begrepet er videre enn begrepet «styrker» slik det defineres i NATO SOFA»

«**Amerikanske kontraktører**» - «rettssubjekter som verken er stiftet i eller til vanlig hjemmehørende i Norge, herunder deres arbeidstakere og enkeltpersoner i tilsvarende situasjon, når slike rettssubjekter eller enkeltpersoner er i Norge i henhold til en kontrakt eller underkontrakt med det amerikanske forsvarsdepartementet for å levere varer og tjenester i forbindelse med aktiviteter i henhold til denne avtalen.»

«**Norske kontraktører**» - «rettssubjekter som er stiftet eller til vanlig hjemmehørende på norsk territorium i henhold til norsk lov, herunder deres

arbeidstakere, arbeidstakere hos amerikanske kontraktører som er norske statsborgere eller til vanlig bosatt på norsk territorium i henhold til en kontrakt eller underkontrakt med det amerikanske forsvarsdepartementet i forbindelse med aktiviteter i henhold til denne avtalen»

«**Omforente områder**» - «fasiliteter og områder på norsk territorium oppført i vedlegg A til denne avtalen, og som brukes etter samtykke fra Norge av amerikanske styrker»

«**Administrativ representant**» - «forstås for USA som det amerikanske forsvarsdepartementet og for Norge som Det kongelige norske forsvarsdepartementet, eller deres respektive utpekte representanter»

«**Offisiell amerikansk informasjon**» - «informasjon som eies av eller er produsert for eller av USA, eller som er underlagt amerikansk kontroll.»

ARTIKKEL III TILGANG TIL OG BRUK AV OMFORENTE OMRÅDER

De innledende formuleringene i kapitlet som helhet og til hver av enkeltbestemmelsene bedyrer respekt for norsk suverenitet. Slike formuleringer fortøner seg som besvergelses, rett og slett fordi USAs interesser gis forrang uten at Norge gis verken kontrollmulighet eller vetorett. Derimot gis amerikanske styrker «rett til uhindret tilgang til og bruk av omforente områder for besøk, trening, øving, manøvrer, gjennomreise, støtte og tilhørende aktiviteter, drivstoffylling av luftfartøyer, bunkring av fartøyer, landing og hjemføring av luftfartøyer, midlertidig vedlikehold av kjøretøyer, fartøyer og luftfartøyer, innkvartering av personell, kommunikasjon, oppstilling og utplassering av styrker og materiell»

Overskriften på artikkelen er mangelfull, fordi USA her også gis fullmakter utenfor de omforente områdene: «Etter anmodning skal den norske administrative representanten gjøre rimelige anstrengelser for å legge til rette for midlertidig tilgang til og bruk for amerikanske styrker, amerikanske kontraktører og norske kontraktører til offentlig eiendom og offentlige fasiliteter (herunder veier, havner og landingsplasser) som ikke er en

del av et omforent område, herunder de som er eid eller kontrollert av statlige eller lokale myndigheter, og til private eiendommer og fasiliteter (herunder veier, havner og landingsplasser) til bruk til støtte for amerikanske styrker. Slik tilrettelegging skal være uten kostnader for amerikanske styrker, amerikanske kontraktører og norske kontraktører»

ARTIKKEL IV FORHÅNDSLAGRING AV FORSVARsutstyr, FORSYNINGER OG MATERIELL

Også denne artikkelen har innledende forsikringer om hensynet til norsk suverenitet, uten at norske myndigheter gis mulighet til å sette ned foten eller gripe inn med kontroll: «Idet det tas hensyn til begge parters syn, gis amerikanske styrker adgang til å transportere, forhåndslagre og oppbevare forsvarsutstyr, forsyninger og materiell («forhåndslagret materiell») ... på omforente områder og på andre steder som partene er blitt enige om.»

F-35 jagerfly. Foto: Falcon Photography via Flickr.com

Amerikanske styrker «skal ha rett til uhindret tilgang til og bruk av lagringsfasiliteter for alt som har med forhåndslagring og oppbevaring av forhåndslagret materiell å gjøre, herunder levering, forvaltning, kontroll, bruk, vedlikehold og fjerning av slikt forhåndslagret materiell, uavhengig av om disse

lagringsfasilitetene er omforente områder eller ikke. Luftfartøyer, kjøretøyer og fartøyer som brukes av eller for amerikanske styrker, skal ha tilgang til norske lufthavner og sjøhavner og andre avtalte steder for levering, oppbevaring, vedlikehold og fjerning av amerikanske styrkers forhåndslagrede materiell fra norsk territorium»

ARTIKKEL V EIENDOMSRETT

Artikkelen slår fast at bygninger og ikke-flyttbare konstruksjoner på omforente områder er norsk eiendom med amerikansk bruksrett «*inntil amerikanske styrker ikke lenger har bruk for dem*» og at eventuelle amerikanske faste konstruksjoner skal «*overdras til Norge, så lenge overdragelsen ikke medfører kostnader for USA.*»

ARTIKKEL VI SIKKERHET

Her gis amerikanske styrker rett til å utøve myndighet innenfor og i umiddelbar nærhet av omforente områder «*ved å treffe egnede og forholdsmessige tiltak, herunder tiltak som er nødvendige for å opprettholde eller gjenopprette orden og beskytte amerikanske styrker, amerikanske kontraktører, norske kontraktører og medfølgende. I umiddelbar nærhet av omforente områder og innenfor sivile deler av omforente områder, skal norske myndigheter treffe nødvendige tiltak for å sikre amerikanske styrkers bruk, drift, forsvar av og kontroll over omforente områder. I ekstraordinære tilfeller og i overensstemmelse med omforente sikkerhetsplaner kan amerikanske styrker treffe nødvendige og forholdsmessige tiltak for å opprettholde eller gjenopprette sikkerhet, forsvar av og gjennomføring av amerikanske styrkers operasjoner.*»

I den kongelige resolusjonen framheves det at «*innenfor militære deler av omforente områder får USA en forsterket og mer eksplisitt rett til å forsvare sitt personell, materiell og oppdrag sammenlignet med sikkerhetstiltak som besøkende styrker allerede i dag har rett til å gjennomføre, basert på NATO SOFA. Innenfor slike områder gis amerikanske styrker en begrenset rett til fysisk maktutøvelse.*»

ARTIKKEL XI FORFLYTNING AV LUFTFARTØYER, FARTØYER OG KJØRETØYER

I artikkelen begrenses adgangen til forflytninger til ett år av gangen, uten begrensninger i adgangen til fornyelse. Samtidig er det utstedt et direkte forbud mot kontroll uten USAs samtykke: «*Klarering til å reise gjentatte ganger for uspesifiserte formål inn og ut av og forflytte seg fritt på norsk territorium skal gis med en varighet på høyst ett år av gangen. ... Det skal ikke gjennomføres ombordstigning eller kontroll av luftfartøyer, fartøyer og kjøretøyer som brukes av eller utelukkende for amerikanske styrker uten samtykke fra USA.*»

ARTIKKEL XII STRAFFERETTLIG JURISDIKSJON

I den kongelige resolusjonens redegjørelse framholdes følgende: «*Bestemmelsene innebærer en overføring fra Norge til USA av førsteretten til å straffeforfølge ikke-tjenestehandlinger foretatt av medlemmer av den amerikanske styrken. Dette er en utvidelse sammenlignet med det som gjelder etter NATO SOFA, der senderstatens primærjurisdiksjon kun gjelder tjenestehandlinger ... Amerikanske myndigheter avgjør hva som har status som tjenestehandlinger og ikke-tjenestehandlinger, men norsk myndigheter kan fremme innsigelse og be om nærmere vurdering.*»

ARTIKKEL XXV KONTRAKTSPROSEDYRER

«*Amerikanske styrker kan inngå kontrakter om at alt av varer, materiell, forsyninger utstyr og tjenester (herunder byggevirkosomhet) som skal leveres til eller utføres på norsk territorium, uten begrensninger med hensyn til valg av kontraktør, leverandør eller person som leverer nevnte varer, materiell, forsyninger, utstyr eller tjenester. Amerikanske styrker skal fortrinnsvis bruke norske leverandører av varer, materiell, forsyninger, utstyr og tjenester i den grad det er praktisk mulig, i samsvar med amerikanske lover og forskrifter.*»

ARTIKKEL XXVI
AMERIKANSKE KONTRAKTØRER
«*Arbeidsvilkårene for ansettelse av amerikanske kontraktører skal fastsettes av amerikanske*

styrker i samsvar med gjeldende amerikanske lover og forskrifter og med respekt for norsk lov, i den grad dette ikke er uforenlig med de amerikanske styrkenes militære behov.»

ARTIKKEL XXIX GJENNOMFØRING OG TVISTER

Det er verdt å merke seg at ikke en gang NATO er nevnt som tvisteløsningsinstans. «*Tvister om tolkning eller anvendelse av avtalen skal løses på lavest mulig nivå, om nødvendig løftes opp til de administrative representantene for vurdering og løsning. Tvister som ikke kan løses av de administrative representantene, skal overføres partene for konsultasjon og løsning, når det er hensiktsmessig. Tvister og andre saker som det konsulteres om i henhold til denne avtalen, skal ikke henvises til nasjonale domstoler, tribunaler eller lignende organer eller til en tredjepart for avgjørelse.*»

ARTIKKEL XXX
IKRAFTTREDELSE, ENDRING OG VARIGHET
«*Denne avtalen skal tre i kraft på datoen for den siste noten i utveksling av noter mellom partene som angir at hver part har fullført sine interne prosedyrer som er nødvendig for at denne avtalen skal tre i kraft.*» Det framkommer at den skal gjelde for en innledende periode på 10 år. «*Etter den innledende perioden skal den fortsatt være i kraft, men kan sies opp av hver av partene med ett års skriftlig varsel til den annen part gjennom diplomatisk kanaler.*»

Kilder:
Avtaleteksten
Kongelig resolusjon Nr. 18/10760, 16.04.2021

Illustrasjon: Stine Marie Vørner. Foto: Martyn Smith via Flickr

Baseavtalen

– Høringsprosessen og svarene

Av Gro Standnes

Forhistorien

Rett før stortingsvalget i høst sendte Forsvarsdepartementet ut høringsnotatet «Om forslag om inngåelse av tilleggsavtale om forsvarssamarbeid mellom Norge og USA av 16. april 2021 og forslag til de lovendringer som er nødvendige for å gjennomføre avtalen i norsk rett». Høringsfristen utløp 8. desember 2021.

I høringsbrevet understrekes det at avtalen er folkerettslig bindende og av så «stor viktighet at Stortingets samtykke er nødvendig i medhold av Grunnlovens § 26, 3. ledd.» Det ble også varslet en stortingsproposisjon våren 2022, samtidig som det ble understreket at avtalen kan «tre i kraft allerede i 2022, gitt Stortingets samtykke og ratifikasjon». Solberg-regjeringa la dermed opp til at avtalen ikke innebærer grunnlovsendringer og et dertil hørende krav om kvalifisert flertall i Stortinget. Etter regjeringsskiftet ble høringa videreført uten endringer. I begynnelsen av mars var saken ennå ikke sendt fra Forsvarsdepartementet til Stortinget.

Høringsinstansene

Det er bare noen få av de humanitære freds- og miljøorganisasjonene blant de 90 offisielle høringsinstansene. Norges Røde kors, Amnesty International og ICJ-Norge (den internasjonale juristkommisjon, Norge) er med. Mens for eksempel Nei til Atomvåpen, ICAN-Norge, Redd Barna, Internasjonal kvinneliga for fred og frihet, Norges Fredslag, Norge ut av NATO og Norsk Folkehjelp ikke er oppført på den offisielle høringslista. Men de aller fleste av disse har levert hørings svar likevel.

Antall hørings svar

I alt var det innen fristen kommet inn 171 hørings svar - 46 fra organisasjoner og institusjoner og 125 fra enkeltpersoner.

Tendensen i svarene - stort flertall med alvorlige innvendinger

Et overveldende flertall av hørings svarene inneholder alvorlige innvendinger mot at Stortinget skal ratifisere tilleggsavtalen slik den er framlagt. Interessant nok er det kommet inn kritiske merknader også fra flere høringsinstanser som i og for seg ikke har motforestillinger mot å styrke det bilaterale militære samarbeidet med USA. Bare 7 av de 46 organisasjonene/institusjonene er helt uten kritiske merknader og kommentarer. 5 av disse har nøydt seg med å svare «Ingen merknader» eller «Ingen kommentarer».

To ukritiske og to kritiske svar fra militære institusjoner

Forsvarsstaben og Institutt for forsvarsstudier har levert lengre svar uten innvendinger.

Generaladvokaten - en del av den militære påtalemakten - tar derimot opp en rekke tunge problemstillinger når det gjelder norsk suverenitet, myndighetsutøvelse og maktanvendelse. Generaladvokaten understreker at «under enhver omstendighet er det lagt til grunn i folkeretten at vertslandets rett ikke kommer til anvendelse i sin helhet overfor de besøkende styrker». Spørsmålet om våpentyper «antar generaladvokaten at den selvstendige betydningen av plikten til å respektere norsk rett neppe bør overdrives».

16. APRIL 2021

Forsvarsminister Frank Bakke Jensen undertegner avtalen og Kongelig resolusjon 18/10760 passerte regjeringa Solberg.

8. SEPTEMBER 2021 -
8. DESEMBER 2021

Avtalen sendt på høring uten endringer fra den nyvalgte regjeringa

JANUAR 2022

Saken er ikke oversendt Stortinget.

17. MARS 2022

Selv om forsvarsminister Odd Roger Enoksen tidligere i år uttalte til NTB at saken skulle legges fram for Stortinget før påske, ligger det ennå ingen informasjon på stortinget.no som viser datoen for Stortingets behandling.

Det påpekes at Norge ikke har vetorett ved uenighet og ulik fortolkning av trusselbildet, og at det kan «benyttes makt av ethvert amerikansk styrkemedlem overfor norske sivile for å gjenopprette orden eller beskytte styrken».

Norges Forsvarsforening støtter inngåelse av en tilleggsavtale, men har likevel kritiske anmerkninger: «Det synes som at Norge går svært langt i å innrømme strafferettslig beskyttelse av amerikanske soldater for å sikre en avtaleinngåelse. De deler av avtalen som omhandler dette, bidrar ikke til økt forsvarsevne i seg selv, men kan bidra til en svekkelse av tilliten til at juridiske forhold vil bli håndtert etter allmenne rettsprinsipper i Norge.»

Betenkeligheter fra sivile statlige etater

Avinor, Forsvarsbygg, Luftfartstilsynet, Samferdselsdepartementet, Statens vegvesen, Tolldirektoratet og Utlendingsdirektoratet har alle merknader til forhold innenfor sine ansvarsområder - dels fordi mye ikke er avklart, fordi avtalte forhold kan medføre økte utgifter som ikke blir kompensert, eller fordi avtalen skaper nye problemer. Disse høringsinstansene er dessuten opptatt av at avtalen også berører sivilbefolkningen generelt og landområder som ligger utenfor de omforente områdene.

Tung motargumentasjon

Både de høringsinstansene som klart sier nei til

avtalen og de som verken har sagt direkte ja eller nei, har uttrykt stor bekymring for alvorlige negative konsekvenser for norsk suverenitet, menneskerettigheter, våpenbruk, våpentyper og økt krigsfare. Det påpekes av mange at Norge har undertegnet internasjonale avtaler mot masseødeleggelsesvåpen og mot lagring og bruk av

landminer og klasevåpen, som USA ikke har sluttet seg til. Et overveldende flertall av høringsinstansene advarer mot å gi USA uhindret adgang, jurisdiksjon og utvidete fullmakter på deler av norsk jord.

Et NEI fra Stortinget – en logisk konsekvens av høringa

Oppsummert gir høringsrunden Stortinget flere tungtveiende argumenter for å la være å ratifisere tilleggsavtalen om forsvarssamarbeid med USA.

Det at avtalen i kapittel XXIX direkte forbyr tvisteløsninger som henvisning til nasjonale og internasjonale domstoler, tribunaler, lignende organer eller hvilken som helst tredjepart, er i seg sjøl en god grunn til å stemme imot og i tillegg kreve kvalifisert flertall før den kan ratifiseres.

Kilder:

Forsvarsdepartementets høringsbrev: «*Forslag om gjennomføring av tilleggsavtale om forsvarssamarbeid mellom Norge og USA i norsk rett på offentlig høring*».

Generaladvokatens høringssvar - advarsel med innestemme

Av Gro Standnes

Generaladvokatens høringssvar er spesielt interessant. Det peker på at avtalen inneholder motstridende formuleringer. Vi bringer derfor deler av svaret her. Innledningsvis sies det:

Avtalen gir et oppdatert rammeverk med sikte på å skape tidsriktige rammebetingelser for en moderne militær styrke. Den strekker seg lenger enn tidligere avtaler når det gjelder amerikanske rettigheter og muligheter I Norge. Samtidig understreker avtalen flere steder at den inngås med full respekt for norsk suverenitet, norske lover og folkerettslige forpliktelser. I dette ligger en forpliktelse til å følge norsk regelverk, likevel slik at USA ikke anser denne forpliktelsen som gjeldende der det ikke er forenlig med amerikanske tjenstlige behov. Avtalen sier uttrykkelig at den ikke endrer norsk base- og atompolitikk, anløpsregler og norske begrensninger på lagring av visse våpentyper på norsk territorium (atomvåpen, landminer og klasevåpen mv).

Bakgrunnen for Generaladvokatens betraktninger

Generaladvokatens høringssvar er forsiktig formulert, men likevel kommer det fram at avtalens motstridende formuleringer og mangelen på presiseringer av norske myndigheters rettigheter åpner opp handlingsrommet for USA.

I høringssvarets innledende merknader redegjøres det for at det er «spørsmål knyttet til sikkerhetstiltak og straffejurisdiksjon», som er relevante for høringssvaret deres. Teksten videre i avsnittet gir grunn til å tro at Generaladvokaten egentlig kunne ønske seg en reforhandling av avtalen, men at dette ikke lar seg gjøre. Teksten for øvrig får i all sin varsomhet fram alvorlige temaer som gir grunn til bekymring:

Departementet har lagt til grunn at tilfredsstillende og balanserte løsninger er oppnådd. Generaladvokatens innspill må derfor leses i lys av forutsetningen om at for alle praktiske formål fremstår som urealistisk å reforhandle avtalen. I dette høringssvaret påpekes enkelte forhold som en antar vil kunne by på tolkningstvil, og uløste spørsmål som vil kunne skape praktiske utfordringer. Høringssvaret er avgrenset til å

Om embetet:

Generaladvokaten utgjør den militære påtalemyndigheten. Administrativt er embetet underlagt Justis- og beredskapsdepartementet. I fredstid er embetet underlagt statsadvokatene. I krigstid har embetet tilsvarende påtalekompetanse som statsadvokatene, og er direkte underlagt Riksadvokaten.

Generaladvokaten utfører oppgaver tillagt påtalemyndigheten i militære straffesaker slik det følger av lov om rettergangsmåten i straffesaker 22. mai 1981 nr 25 kap 35 og reglene i påtaleinstruksen. Generaladvokaten skal dessuten:

- etter anmodning fra militære sjefer gi uttalelse i saker vedrørende militære disiplinær- og strafferett,
- gi uttalelse om militære ulykkesaker når det vurderes disiplinære eller strafferettslige reaksjoner som tilsier militærjurists medvirkning,
- etter anmodning fra Justisdepartementet og/eller Forsvarsdepartementet gi uttalelser om spørsmål av militærjuridisk art,
- henlede militærs sjef oppmerksomhet på forhold som bør etterforskes eller anmeldes til påtalemyndigheten, og
- gi uttalelse om erstatningsrettslige spørsmål dersom det er aktuelt å fremme borgerlig rettskrav i forbindelse med en straffesak.

omfatte rettsspørsmål knyttet til myndighetsutøvelse og maktanvendelse (politimyndighet), strafferettslig jurisdiksjon og disiplin, i tillegg til enkelte grunnleggende spørsmål knyttet til reguleringen av omforente områder og respekten for suverenitet. (Høringssvaret pkt.1 siste avsnitt)

Om respekten for norsk suverenitet, lov og rett

Generaladvokatens drøftinger formidler tvil om hvorvidt avtaleteksten i praktiske situasjoner vil gi norsk lov og rett den suvereniteten og forrang som er avtalt.

Generaladvokaten antar at den selvstendige betydningen av plikten til å respektere norsk rett neppe bør overdrives når en blant annet skal vurdere rekkevidden av amerikansk adgang til myndighetsutøvelse på norsk territorium (Fra høringssvarets pkt.2). Plikten til respekt for norsk rett i realiteten kan være vanskelig å kreve gjennomført dersom det skulle oppstå tvist eller tvil om etterlevelsen. (Fra høringssvarets pkt 3)

Om forholdet til Grunnloven

Generaladvokaten poengterer at «artikkel VI innebærer en myndighetsutøvelse som er «forenlig med Grunnloven», men under høringssvarets pkt. 4 vises det ellers til forhold som egentlig gir grunn til å påstå det motsatte:

Artikkel VI er vidtgående i flere henseende: formålet med myndighetsutøvelsen er vidtgående, arten av de tiltak som kan iverksettes er ikke spesifikt angitt, adgangen til å utøve myndighet (og makt) er tillagt ethvert styrkemedlem og myndighet kan utøves overfor enhver som kommer i befatning med det omforente området eller som – i ekstraordinære tilfeller – kommer i veien for en amerikansk operasjon. Sistnevnte kan tenkes i forbindelse med forflytning av styrker (se også merknad til artikkel XI) og øvelser, for eksempel på sjøen, hvor den alminnelige ferdsel raskt kan tilstøte militære operasjoner i indre farvann. Det kan altså benyttes makt av ethvert amerikansk styrkemedlem overfor norske sivile for å gjenopprette orden eller beskytte styrken. Sikkerhetsventilen mot overdreven eller vilkårlig maktbruk skal ligge i at amerikanske styrker etter artikkel VI nr. 2 skal koordinere sikkerhetsplaner med norske myndigheter.

Generaladvokaten «påregner» at norsk politi og norske sikkerhetsstyrker på den ene siden og den amerikanske styrken på den andre, vil ha ulik oppfatning av hva som utgjør en sikkerhetstrussel fra norske borgere på norsk territorium i fredstid. Dermed kan altså den amerikanske styrken se et behov for å bekjempe den trusselen, selv om norske myndigheter skulle ha en motsatt vurdering. Generaladvokaten konkluderer denne delen av høringssvaret ganske forsiktig, men likevel klart advarende:

Bestemmelsen i artikkel VI nr. 2 er formentlig ment å bøte på denne utfordringen ved at sikkerhetsplaner skal koordineres med norske myndigheter. I flere tilfeller bør slik dialog kunne være egnet til å oppnå felles situasjonsforståelse, men neppe alle. Der en ulik tilnærming til trusselbildet – eller hva som utgjør forholdsmessige tiltak – eventuelt blir satt på spissen, har ikke norske myndigheter vetorett. Dersom for eksempel en amerikansk stående ordre foreskriver bruk av skarp ammunisjon og rettet ild mot nærmere definerte krenkelser av en sikkerhetssone rundt et amerikansk fartøy, vil dette kunne foranledige behov for å opplyse også den norske befolkningen om farene ved (angivelig) å være til hinder for amerikanske operasjoner og deres fartøy og å krenke de omforente områdene.

Det er å håpe at innestemmen til Generaladvokaten trenger gjennom de høylytte forsikringene fra avtaletilhengerne om at denne avtalen ikke på noen måte endrer norsk basepolitikk!

Om Generaladvokaten:

Generaladvokat Sigrød Redse Johansen.

Sigrød Redse Johansen ble oppnevnt som generaladvokat ved Generaladvokatembetet i statsråd 10 januar 2020. Johansen er utdannet cand. jur. fra 2002. Hun har i tillegg utdannelse fra Forsvarets stabsskole og doktorgrad i rettsvitenskap fra 2017.

Kilde og Foto: generaladvokaten.no

Brudd på basepolitikken

Kald krig inn i lokalsamfunnene

Av Ellen Elster

Norge vil ikke åpne baser for fremmede makters stridskrefter på norsk territorium så lenge Norge ikke er angrepet eller utsatt for trusler.

Slik ble basepolitikken formulert av Arbeiderparti-regjeringen i 1949 da Norge gikk inn i NATO. Den nye avtalen mellom USA og Norge hvor det skal etableres baser i Evenes, Ramsund, Rygge og Sola er et solid brudd på denne politikken. Det har også vært en snikinnføring av baser, som den amerikanske ubåtbasen i Tromsø havn fra 2020 og treningsleiren for amerikanske soldater på Værnes fra 2017.

Hva betyr de planlagte basene rundt om i landet nasjonalt og for lokalsamfunnet? Fred og Frihet har snakket med Steinar Eraker fra Sola og Arne Reidar Pettersen fra Rygge. Vi har også snakket med Kai Krogh fra Tromsø, og fra Værnes har vi snakket med Jens Frøseth, Torolv Stunes og Rolf Bunes. Vi har ikke vært i stand til å finne noen fra Evenes og Ramsund, men Torolv Stunes kommer fra Ramsund og har også god kjennskap til Evenes.

Steinar Høgelid-Eraker fra Sola er pensjonist (67 år). «Eg brenn for fredsarbeid, natur- og klimakamp. Er aktiv i fleire fredsorganisasjonar, deriblant Stopp NATO. Brukar og mykje tid som aktivist i Besteforeldrenes Klimaaksjon (BKA), der eg er nestleiar i lokallaget i Sør-Rogaland.»

USAs militære på plass i lokalsamfunnet i Norge
Alle, Eraker fra Sola, Pettersen fra Rygge, Krogh fra Tromsø, Frøseth, Stunes og Bunes fra Værnes, er opptatt av at det som nå skjer i eget lokalsamfunn er et ledd i en global prosess som har pågått over tid.

Arne Reidar Pettersen driver sammen med kona si et lite gårdsbruk ved Vansjø, like ved Rygge. Sammen har de en sønn. Her dyrker de grønnsaker. Pettersen er lidenskapelig opptatt av og nysgjerrig på verden han lever i, og har derfor reist og syklet mye rundt. Han er også en ihuga naturverner.

De er opptatt av at avtalen er en formalisering av utvanningen av norsk basepolitikk, som vi har vært vitne til de siste åra. Det er en utvikling som har pågått over tid, forteller Eraker fra Sola. De tre fra Værnes føyer til:

– Basen på Værnes er et ledd i en utvikling i Norge og særlig i Trøndelag. På slutten av 1980-tallet ble det etablert åtte store lagre i fjellet med amerikanske våpen, kjøretøy osv, etter en avtale mellom norske og amerikanske myndigheter (også kalt «forhåndslagring»). Deler av lagrene voktes kun av amerikanske soldater. Trønderne mener at lagrene må sees som et ledd i det globale bildet. Under Irak-krigen ble lagrene tømt og sendt til Midt-Østen. Seinere ble de etterfylt med nye og mere «moderne» våpen.

De fortsetter. – Neste trinn var denne treningsbasen på Værnes som offentlig ikke ble kalt for base. Den offisielle definisjonen av en base er at soldatene må ha permanent opphold. Soldatene som kom hit, var her midlertidig mens de trente i norske omgivelser, slik det het fra norske myndigheter. De ble skiftet ut 3- 4 ganger i året. Basen var viktig i den svære NATO-øvelsen i 2018, *Trident Juncture*. Det ble sagt fra amerikansk hold at Værnes-basen skulle få utvidete oppgaver og bli et slags nav, eller senter, for US-Marines i Europa. Basen kan i stor grad betraktes som et pilotprosjekt som skulle teste hvor langt amerikansk dominans eller styring ville bli akseptert i Norge.

– Etter hvert er basen blitt nedskalert. Soldatene er fjernet, men administrasjonen er fortsatt igjen. Vi

Fra venstre: Rolf Bunes, Jens Frøseth, Torolv Stunes. Jens Frøseth, Torolf Stunes og Rolf Bunes har vært aktive siden 2017 mot den etablerte treningsbasen for amerikanske soldater i Værnes.

lurer på om den skal ha noe med de nye basene å gjøre. Det som er igjen på Værnes, er at den fungerer som mottaker for militære øvelser, blant annet den kommende øvelsen i 2022, *Cold Response*, forteller trønderne.

I Tromsø ble det etablert en ubåthavn for atomdrevne ubåter. Dette har skapt betydelige bekymringer i befolkningen. Krogh er ikke i tvil om at havna må sees i sammenheng med de basene som nå planlegges. Derfor har de også sendt hørings svar på avtalen mellom USA og Norge.

Pettersen fra Rygge mener at avtalen med USA er et ledd i USAs globale militærstrategi, og han viser til at USA, som dagens mektigste militære og økonomiske infrastruktur tok kommandoen i verden etter andre verdenskrig. Ingen har brutt folkeretten så grundig og fatalt som det USA og NATO har gjort gjennom sine angrepskriger de siste 25 åra.

Eraker, Pettersen, Krogh, Frøseth, Stunes og Bunes reagerer mot at avtalen med USA om militære baser innebærer også at Norge frasier seg retten til å utøve straff overfor soldater i amerikanske styrker. Pettersen vektlegger blant annet at avtalen langt på vei gjør Norge til en amerikansk vasallstat. Det er relevant, mener han, å spørre seg om avtalen bryter med Grunnloven.

Hva innebærer naboskap til basen?

Eraker, Pettersen, Krogh, Frøseth, Stunes og Bunes ser at de nye basene vil kunne bli bombemål. I tillegg vil de føre til forurensing av klima, miljø og støy.

Eraker fra Sola og Krogh fra Tromsø presiserer at i tilfelle konflikt vil disse basene kunne bli militære mål, og sivilbefolkningen vil bli rammet. USA får fire nye baser i naboskap til Russland. Det vil øke den militære spenninga. Det er god grunn til å stille spørsmål om de blir plattform for USAs og NATOs atomvåpenparaply. Den manglende norske kontrollen som avtalen legger opp til øker faren for det.

Krogh forteller om et besøk av en amerikansk ubåt tre dager i mai i fjor. – Det var ingen varsling på forhånd. Det var ingen beredskapsplaner på plass. Et raskt skriv til skolene hvor elevene ble anbefalt å ta jodtabletter, som apoteket fort ble tømt for.

– Fem kommuner kan bli berørt dersom det skjer en ulykke, sier Krogh videre. – Det må til en hurtig evakuering ved havna som er det tettest befolkede området. Hvordan, blir det sagt mindre om i Forsvarets sikkerhetsanalyse. Blir det først et utslipp, finnes det ingen midler til å stoppe dette.

Kart over steder i Trøndelag amerikanerne har forskjellige type baser.

Mennesker og miljø vil bli ødelagt. Hvordan tenker en seg å evakuere 70 000 mennesker raskt? Spør Krogh.

Arne Reidar Pettersen driver et lite gårdsbruk i nærheten av Rygge. Han er urolig over de massive og vedvarende naturødeleggelsene, nasjonalt og globalt. Men dette handler ikke bare om klima og klimagassutslipp, det handler vel så mye om det som med rå vold tas ut av jorden for å forsyne den umettelige kapital- og militærmaskinen. Det er absurd, sier han, at det militære har fritt leide når det gjelder forurensing og naturødeleggelse.

Steinar Eraker føyer til at Sola har i lang tid vært et militært anlegg. – Det norske flyvåpen har hatt aktivitet her i hele etterkrigstida. Når USA nå tar over, vil vi få økt aktivitet og ikke minst våpensystemer vi ikke kjenner omfanget av. Vi kan få fly som frakter atomvåpen. Vi vet også at militær aktivitet fører til økte miljøproblemer. Den er ikke omfatta av de internasjonale avtalene om klima og naturmangfold.

Mobilisering mot basene?

Der de nye basene skal etableres, finnes det for tida ingen organisert motstand. Så langt er det enkeltpersoner som står på, som i Rygge hvor Arne Reidar Pettersen uttaler seg der han har mulighet for

det. – Det er vanskelig å få noe på trykk i lokalavisa, Moss avis, som knapt har skrevet et ord om etableringen av basen. Det virker i det hele tatt som om dette er en hendelse som det verken skal snakkes eller skrives om, forteller Pettersen. – Men jeg fikk i det minste en kronikk på trykk i *Dagbladet* 30 oktober 2021, med tittelen «Vi som dilter etter USA».

På Sola satser Steinar Eraker på å komme i gang, blant annet sammen med lokalavdelingen til IKFF Sandnes. – Vi vil prøve å få i stand et åpent møte om avtalen generelt og Sola spesielt. På sikt håper vi å få både miljøørsla og politiske parti på banen, sier Eraker. Fra IKFF Sandnes får vi vite at møtet vil skje på biblioteket 21. mars med blant annet Ingrid Fiskaa og en AP-politiker som innledere.

Motstanden mot atomdrevne ubåter i Tromsø er organisert i *Nei til Atomdrevne Militærfartøyer* (NAM). Det er en ideell, frivillig og partipolitisk uavhengig organisasjon som ble stiftet i Tromsø 2021. NAM arbeider for å få skrinlagt alle planer om å gjøre Tromsø havn til en havn med atomdrevne militærfartøyer, ikke minst av hensynet til ivaretagning av det sivile samfunns interesser og behov.

– Atomubåthavna er kommet i stand som en sak

mellom Tromsø havn og amerikanske myndigheter. Det finnes ingen avtale som viser at Forsvarsdepartementet har vært inne i bildet, dette til tross for at tidligere forsvarsminister, Frank Bakke-Jensen, har uttalt seg kategorisk om at Tromsø kommune ikke har noe valg. Det har kostet 10 millioner kroner å sette havna i stand for å motta ubåtene. Vi vet ikke hvor pengene kommer fra, forteller Kai Krogh.

Han fortsetter: - Vi har fått mange tilbakemeldinger på Facebook-sida vår. Vi har også klart å påvirke bystyret. Vi har hatt demonstrasjoner. Vi klarer å mobilisere mot basen, om ikke massemobilisering. Vi merker at befolkningen er bekymret.

– I Værnes var gruppa under navnet *IngenAmerikanskBasepåVærnes* et «spleiselag» mellom politiske partier og mange uavhengige personer, grupper og fagforeninger som ville forklare, avvise og hindre «drapet på Norges Baseforbehold». Vi ville hindre provokasjoner, motvirke militær- og krigspropaganda, og demoniseringa av nabolandet Russland, forteller Frøseth, Stunes og Bunes. De fortsetter: - Vi opplevde at NATO-tilhengerne mobiliserte og hadde informasjonsmonopol i media. Aviser, NRK, lokalt *Midtnytt* dekket med begeistring den amerikanske styrken med oppslag om soldatenes isbading og plukking av plast i fjæra på Stjørdal. Ledende militærjournalist i monopolavisa *Adressa* i Trondheim uttalte til *Dagens Næringsliv* at det var så bra at de amerikanske soldatene kom, slik at de kunne forsterke basketballaget på Stjørdal. Informasjon om disse styrkenes fortid og nåværende aktivitet, brutale overgrep og statskupp helt fra 1890-tallet rundt om i verden, ble fortiet.

– Vi opplevde også infiltrasjon i norsk skoleverk, blant annet ved at de fikk være med på skiopplæring på skilinja i Meråker videregående skole og dro nytte av kjente skiløperes navn som Frode Estil, og tilbudet til skoler på Stjørdal om å ta imot soldater som kunne snakke engelsk-amerikansk med elevene, sier de tre fra Værnes og avslutter:

- Protestene våre og at vi har vært bredt representert, har bidratt til den aktiviteten som har vært. Det mest fruktbare har vært direkte kontakt med folk i gata og på møter for å spre informasjon og kunnskap. Det er i perioden 2017 – 2019 delt ut om lag 7000 egenproduserte løpesedler på gata. Så kom

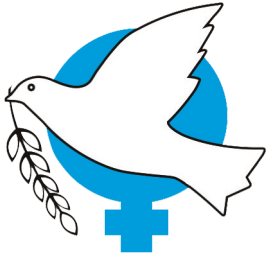
koronaen. Smittefrykt og restriksjoner har lagt gateaktiviteten nesten død de siste to åra. Men vi har startet en facebook-side med noen tusen følgere: [Facebook.com/IngenAmerikanskBase](https://www.facebook.com/IngenAmerikanskBase).

Hva skjer i Evenes og Ramsund

Torolv Stunes er opprinnelig fra Ramsund. Det er lite motstand mot de kommende basene Ramsund og på Evenes, forteller han. – En ting er at folk mangler bakgrunnsinformasjon om hva dette handler om. Snarere er det slik at de hilser dette velkommen. Opprustninga innebærer store investeringer og flere arbeidsplasser i lokalsamfunnet. Vi har ikke maktet å få klart fram og bygge forståelse for det som skjer, avslutter Stunes.

Plakat fra protest mot de amerikanske basene på Værnes, for Coronaen kom.

INTERNASJONAL KVINNELIGA FOR FRED & FRIHET

DEN NORSKE SEKSJONEN AV WOMEN'S INTERNATIONAL LEAGUE FOR PEACE & FREEDOM

Høringsuttalelse om tilleggsavtalen mellom Norge og USA om forsvarssamarbeid.

Internasjonal kvinneliga for fred og frihet, WILPF Norge, ber Stortinget si klart nei til denne avtalen. Basene planlegges i en tid hvor konfliktnivået mellom NATO-landene og Russland allerede er høyt, og vil øke faren for konfrontasjoner og krig.

Gjennom FN er nasjonene forpliktet til å arbeide for å løse konflikter med fredelige middel. Krig oppstår i menneskenes sinn, og det er i menneskenes sinn at freden kan skapes, og ikke gjennom farlige og ressurskrevende våpenkappløp.

Vi ser med uro på at Norge gjennom avtalen blir trukket sterkere inn i en geopolitisk strid mellom to rivaliserende stormakter. Fire nye amerikanske baser i Norge vil føre til eskalering av dagens konfliktnivå. Dette kan ikke være i Norges interesse.

I Russland vil en etablering av permanente amerikanske baser i Norge oppfattes som en trussel og en fiendtlig handling. Ståle Ulriksen, forsker ved sjøkrigsskolen uttalte til *NRK Nord-Norge*, 21/2: «For hvert grep vi tar for å føle oss trygge, vil russerne føle seg mindre trygge, og omvendt».

I århundrer har det vært fredelig sameksistens og samarbeid mellom folk i grenseområdene i nord. På statlig nivå har Russland og Norge samarbeidet godt på ulike områder, blant annet om fiskeressursene i nord. Det er viktig å videreføre og utvide det fredelige samarbeidet. Norge bør bestrebe seg på å være en buffer og brobygger og bidra til å dempe spenningen mellom stormaktene, både av egen interesse og for å bidra til et bedre internasjonalt samarbeidsklima. Amerikanske baser i Norge vil

motvirke et slikt initiativ.

Lavspenning i Nordområdene er god sikkerhetspolitikk

Når skip og fly fra de to motpartene opererer så nær hverandre, kan det oppstå kritiske situasjoner som kan være vanskelige å håndtere. USA har allerede hatt en rekke tokt langs russiske grenser med B52 bombe-fly som kan bære kryssermissiler og også missiler og bomber med atomstridshoder. Styrkedemonstrasjoner av denne typen kan ikke kalles sikkerhetspolitikk.

I stedet for ytterligere militarisering gjennom etablering av amerikanske baser, bør vi styrke internasjonalt diplomatisk samarbeid. Organisasjoner som OSSE kan bidra til bedre sikkerhet i våre regioner. 130 nordiske sivilsamfunnsorganisasjoner har nylig oppfordret sine regjeringer til å organisere et toppmøte om stormaktskonflikten i Nordområdene, opprinnelig et forslag fra den finske presidenten. Da Sverige i januar 2021 overtok formannskapet i OSSE uttalte utenriksminister Ann Linde: «Forpliktelsene som ligger til grunn for OSSE er en hjørnestein i vår felles sikkerhet. Trusler mot internasjonal fred og sikkerhet og lidelsene som konflikter medfører kan ikke aksepteres. Derfor må arbeidet for å løse konflikten i vår region fortsatt stå øverst på dagsorden.» Norge bør skrote baseavtalen med USA og i stedet støtte forslaget om et løsningsfokuseret OSSE-toppmøte i 2025.

Norsk suverenitet og selvråderett

Den utvidede baseavtalen er i strid med tidligere

norsk praksis om å ikke ha utenlandske styrker stasjonert på norsk jord i fredstid. Etter § 25 i Grunnloven skal Norges regjering ha øverste befaling over forsvarsmakten i eget land. Norge skal ikke gi fra seg innsyn og kommandomyndighet over militær virksomhet til andre land.

Det er et åpent spørsmål hvem som vil ta kommandoen i en tilspisset situasjon og avgjøre reaksjonstid og om det skal brukes bomber eller diplomati. Her er det på sin plass å minne om at NATO har vedtatt førstebruk av atomvåpen. Tilleggsavtalen hevder at den norske atomvåpenpolitikken ligger fast og understreker at alt skal skje med full respekt for norsk suverenitet, norske lover og folkerettslige prinsipper. Men det står også at norske hensyn vil tilsettes dersom amerikanske operative behov anses som viktigere. Amerikansk militær effektivitet vil altså kunne trumfe norsk suverenitet, dersom USA mener det er nødvendig.

Felles globale utfordringer trenger økt internasjonalt samarbeid, ikke økt rivalisering

Verden står ovenfor store felles globale utfordringer, som krever at alle land, også «fiender» samarbeider og avstår fra nye ressurskrevende våpenkappløp.

Norske og internasjonale klimaforpliktelser

Klimatoppmøtet i Glasgow, COP 26, **forpliktet** alle land til å begrense oppvarmingen til 1,5 graders-målet. Med de nye nasjonale klimamålene som er lagt fram i Glasgow, styrer verden likevel mot 2,4 grader i dette århundret. FNs klimapanel har estimert at vi har åtte år på oss for å snu denne utviklingen. Her kan militær nedrustning og mer vennligsinnet internasjonalt samarbeid gi stor effekt og bidra til økt sikkerhet for mennesker og miljø.

Brown University i USA har slått fast at det amerikanske forsvarsdepartementet er verdens største forbruker av fossilt brensel og en sentral aktør innen klimaendringene. Rapporten bør få oppmerksomhet. I forbindelse med klimatoppmøtet i Glasgow 2021, har 400 freds- og miljøorganisasjoner skrevet under på felles opprop

om å inkludere militære klimautslipp i klimaforhandlingene, inklusive klimautslipp fra utenlandske baser.

Det amerikanske forsvarsdepartementet er ansvarlig for et utslipp på rundt 70 millioner tonn CO₂ pr år. Også andre land bruker mengder med fossil energi på krigsøvelser og avskrekking. Utslipp fra den globale våpenindustrien inkl. utvinning av stål og andre metaller og mineraler kommer i tillegg. De store militære utslippene forsterker og fremskynder klimakrisen. Det finnes også mange rapporter om betydelig forurensning til vannkilder og jord fra amerikanske baser. Rapportene kommer blant annet fra amerikanske delstater og fra utenlandske amerikanske baser i Japan, Sør-Korea, Filippinene og Tyskland.

Etablering av fire amerikanske baser vil bidra til mer militær aktivitet i Norge og vil øke våre innenlandske CO₂ utslipp. Skal disse utslippene tas med i klimaregnskapet, og hvis så, i det amerikanske eller det norske? Dette er feil vei å gå.

Vi må følge FN, ikke USA, når det gjelder måten vi sameksisterer med verdens land på. I dag er FNs ordinære budsjett bare fire promille av NATO-landenes samlede militære budsjett. USA er et land med store innenrikspolitiske problemer, med økt fattigdom og mye sosial uro. Opprop fra amerikansk fredsbevegelse og lovforslag i Kongressen tar til orde for betydelige kutt i militærbudsjettet for å styrke helse- og velferdssektorene og innføre en Green New Deal for å bekjempe klimakrisen.

Vi ber Norge heller støtte kreftene som jobber for en overføring av midler fra militærbudsjettene til menneskelig velferd og sikkerhet, slik vår søsterorganisasjon WILPF i USA ber om. Samarbeid, diplomati og nedrustning er veien å gå og er i tråd med FN-pakten og FNs øvrige mål. Det er dette som er sikkerhetspolitikk i vår tid, for mennesker, klima og miljø.

Landsstyret i IKFF vedtok uttalelsen i desember 2021.

Ideen om å unngå krig – Eit forsvar

Av Jon Hellesnes

Jon Hellesnes er forfattar og filosof. Født i 1939. Er frå Voss. Professor i filosofi ved Universitetet i Tromsø frå 1985 til 2007. Hellesnes har gitt ut ei rad bøker, ikkje berre om filosofi. I 2010 fekk han Språkprisen for bøkene *Illusjon?* (2004), *Om livstolking* (2007) og *Det femte monarki og andre essay* (2010). I 2019 gav Jon Hellesnes ut boka *NATO-komplekset - om militærpolitikk, atomvåpen og norsk USA-servilitet (Samlaget)*.

Ideen om å unngå krig motiverer ein del framifrå fredsorganisasjonar; to av dei er ICAN (Den internasjonale kampanjen for forbod mot atomvåpen), som fekk Nobels fredspris for ei tid tilbake, og IKFF (Den internasjonale kvinneligaen for fred og fridom). I det norske forsvarsdepartementet er denne ideen derimot ukjend, verkar det som. Iallfall har departementet søkt råd hos (horribile dictu!) RAND corporation. Tiltrådingar derifrå var nok til å starte eit bilateralt «samarbeid» mellom Noreg og USA. I april 2021 kom det til ein såkalla tilleggsavtale: Supplementary Defence Cooperation Agreement.

Eit potensielt regimeskifte og anna ugreie

Tilleggsavtalen kom altså i stand same året som forstandige amerikanske politikk-analytikarar uttrykker frykt for kva som kan skje etter at Bidens første president-periode er slutt. Då er Biden åttititre år og får neppe nokon ny periode. Sjansane til noverande visepresident Kamala Harris er også usikre. Derimot står Trump og endå verre typar klar. Det kulturelle forfallet i USA gjer det muleg å mobilisere store folkemassar til valurnene til støtte for den verste og mest høgreekstreme kandidaten. Å knyte landet vårt tett til ei militarisert stormakt der eit høgreekstremt regimeskifte er muleg, vitnar ikkje

nett om politisk klokskap.

Alt før april-avtalen kom i stand, var det klart at reaktordrivne amerikanske ubåtar, som normalt er utstyrte med kjernefysiske missil, skal ha permanent logistikkhamn ved Tønnsnes, nær Tromsø by. At dei der utgjer eit attraktivt bombemål for den eventuelle fienden, er truleg tatt for gitt i «Forsvarsdepartementet», endå om det ikkje finst solide bomberom for den sivile folkesetnaden, verken i byen eller på Kvaløya eller i nærområda elles. Det radikalt nye ved tilleggsavtalen er elles at visse område på norsk territorium skal inn i eit system av amerikanske militærbasar. Kor vidt desse basane er utstyrte med atomvåpen eller ikkje, har norske styresmakter ingenting med. Basane sorterer nemleg under amerikansk jurisdiksjon. Rett nok skal tilleggsavtalen godkjennast av Stortinget, før Noreg, militært sett, blir eit lydrike under USA. Men innanfor norsk styre og stell har mange lenge oppført seg som om statusen som lydrike alt er etablert.

Noreg fekk råderett over sin eigen utanriks- og militærpolitikk gjennom oppløysinga av unionen med Sverige i 1905. Denne råderetten er no i fare. Norsk suverenitet over norsk territorium veiknar og visnar, bleiknar bort, kan vi seie med Anders Hovden. Men som sagt, i prinsippet er det framleis muleg for dei folkevalde å røyste imot tilleggsavtalen i Stortinget. Om USA bryr seg om eit eventuelt NEI, er ei anna sak.

Poenget med basane

Kvifor er eit system av militærbasar i Nordområda strategisk viktig for USA? Svaret på spørsmålet er klart utgreidd i artiklar, blant anna i *Klassekampen*, av kompetente militæranalytikarar så som Ola Tunander og Tormod Heier. I tilfelle væpna konflikt mellom Russland og USA/NATO ein eller annan stad i verda, går amerikansk strategi ut på å slå til mot Kolahalvøya og den russiske Nordflåten nettopp frå basar i Nord-Noreg. Dette skal endåtil skje i krigens første minutt. I Barentshavet blir det

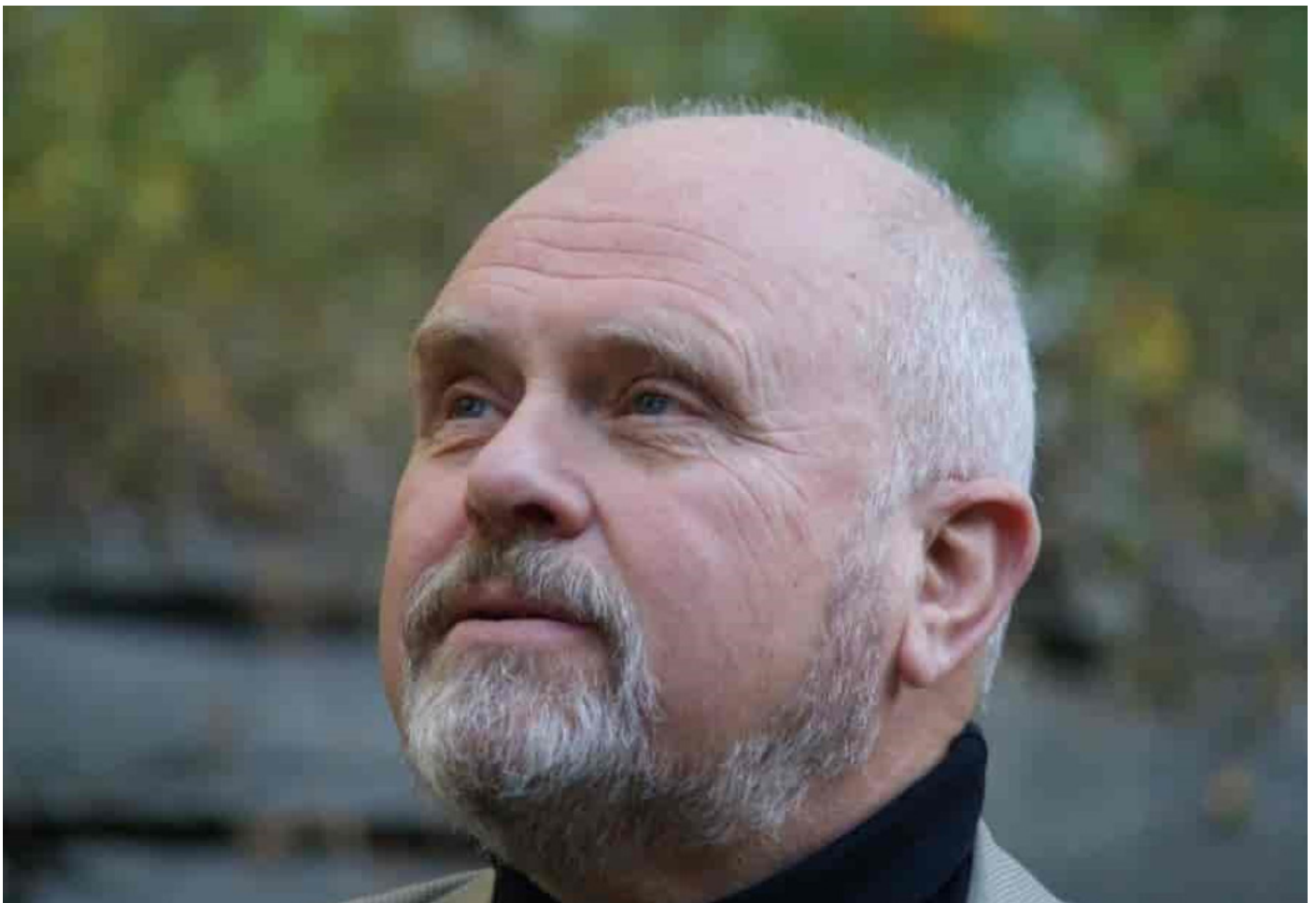
så krig mellom ubåtar. Ein treng ikkje mykje digital kompetanse for å søke seg fram til grundige utgreiningar om dette strategiske konseptet. Det ville derfor vere merkeleg om ikkje regjeringsmedlemmer og stortingsrepresentantar alt har skaffa seg kunnskap om at poenget med amerikanske basar i nord ikkje er å hjelpe Noreg, men derimot å føre ein effektiv krig mot Russland ved Nordflanken. Basesystemet gjer Noreg til ein framskoten part i USAs provoserande stormaktsspel mot Russland.

Som alt nemnt, kan ein væpna konflikt mellom partar langt borte straks utløyse krig på norsk territorium. Derfor er den spente situasjonen ved grensa mellom Ukraina og Russland også farleg for Noreg. Den partiske og udiplomatiske åtferda til den noverande generalsekretæren i NATO, Jens Stoltenberg, er lite å glede seg over. Kva er eigentleg bakgrunnen for det som er i ferd med å skje? Visse moment blir tydelege om vi går attende til eit par hendingar i 2014.

Hendingar og ymse vurderingar i 2014

I året 2014 var det blant anna 25 årsjubileum for Berlinmurens fall. Gamle politikarar så som Henry Kissinger, Helmut Schmidt og Mikhail Gorbatsjov var atter i vinden og etterspurde i media. Dei var samstemte i kritikken sin mot det å inkludere tidlegare austblokkland i NATO og å gjennomføre sterkt provoserande militærøvingar ved grenser til Russland. Dette var å starte ein ny kald krig, meinte dei. Schmidt tok særleg for seg vestleg innblanding i Ukraina; han dømde innblandinga nord og ned. «Wahnsinnig!» sa han. Vurderinga hans samsvara med innhaldet i ein artikkel som militæranalytikaren John Mersheimer publiserte i *Foreign Affairs* same året: «Why the Ukrain Crisis is the West's Fault.»

Bakgrunnen for Gorbatsjovs kritikk er spesielt viktig. I 1990 blei han nemleg einig med president Bush senior og utanriksminister James Baker om to viktige saker: Sovjetrussiske militære styrkar skulle trekke seg tilbake frå dei tidlegare

Jon Helleenes er forfattar og professor emeritus i filosofi ved Universitetet i Tromsø. Han har fått litteratur- og formidlingsprisar og er æresdoktor ved Universitetet i Bergen.

austblokklanda. Eit samla Tyskland kunne få gå inn i NATO utan motstand frå Sovjetunionen. Men det blei sett eit ufråvikeleg vilkår, nemleg dette: Det skulle ikkje skje noka utviding av NATO. Tidlegare austblokk-land skulle ikkje kunne bli medlemmer.

Alt president Bill Clinton braut dette vilkåret og dermed lovnaden til Gorbatsjov. Som historikaren William D. Hartung har utgreidd i boka *The Prophets of War*, følgde Clinton då eit råd han fekk frå den amerikanske våpen- og krigsindustrien med Lockheed Martin i brodden. Eit aggressivt, opprusta og utvida NATO er som kjent gunstig for god våpen-business. Deretter blei stadig fleire tidlegare austblokk-statar inkluderte som medlemsland. I NATO finn vi no desse: Polen, Tsjekkia, Ungarn, Estland, Latvia, Litauen, Slovakia, Romania, Bulgaria, Slovenia, Kroatia, Albania, Montenegro, Nord-Makedonia. Kritikken frå Gorbatsjov er altså velgrunna. Det er bra at han har fått så klar støtte frå tidlegare vestlege maktpolitikarar. Den kyniske og svært farlege NATO-ekspansjonen inneber at USA har kunna etablere seg militært i russiske nærrområde. Samtidig har Vesten, med sin selektive og dermed falske bruk av folkerett som propaganda, innført økonomiske sanksjonar mot Russland.

I ein av trussel-talane sine har NATOs generalsekretær orda frampå om å flytte atomvåpen inn i eitt eller fleire av dei aust-europeiske medlemslanda. Då situasjonen ved grensa mellom Ukraina og Russland for tida er særleg spent, kan det ha eit poeng å stogge litt ved det som skjedde i Ukraina i 2014. Dette året blei det nemleg eit blodig statskupp i landet. Viktor Janukovitsj, den konstitusjonelt valde presidenten, blei styrta. Korleis kom statskuppet i stand og kven stod bak?

På You Tube har ein tidlegare toppfunksjonær i den amerikanske etterretningstenesta CIA, Ray McCovern, levert eit timelangt foredrag som inneheld klare svar. Han gjer detaljert greie for korleis USA i løynd arbeidde for å styrte presidenten og regjeringa i Kiev for så å plassere sine folk i kuppregjeringa. Innimellom får vi illustrasjonar i form av sekvensar av ein dokumentar, den inneheld blant anna lekkasjen av ein illgjeten skype-samtale mellom dåverande viseutanriksminister Victoria

Nuland og US-ambassadør til Kiev, Geoffrey Pratt. Her kjem det blant anna fram at USA brukte fem milliardar dollar på dette kuppet.

Når Stoltenberg ovrar seg som moralist og fortel kor viktig folkeretten er, særleg for små land, i ei verd der stormakter stundom tar seg til rette, er det ikkje det USA-assisterte statskuppet i Ukraina han bruker som eksempel. Nei, det er Russlands reaksjon på dette folkerettsbrotet, som han framstiller som forferdeleg. Det Russland gjorde, var å sikre seg Krim og dermed Svartehavsflåten, som elles ville ha blitt tapt til kuppakarane. Det finst rimeleg innvendingar mot denne handlemåten. Men ein kan ikkje, liksom Stoltenberg, snakke som om det USA-assisterte statskuppet i Ukraina aldri har funne stad.

Aspektblindskap

I ein spent internasjonal situasjon er det viktig å unngå aspektblindskap i høve til motparten. For å forklare kva eg meiner med dette uttrykket skal eg kome med ei lita fortelling: Ein gong i 1960-åra kom det opp eit skilt ved eit gorilla-bur i den zoologiske hagen i Paris: ”This animal is vicious; if attacked, it defends itself.” Var den franske omsettaren ustø i engelsk? Var det ein språkfeil? Eller var skiltet tvert om eit språkleg raffinement? I allfall gjorde formuleringa merksam på ein spesiell måte å vere aspektblind på, nemleg den som slår ut slik: Dersom ”den Andre” (eit dyr, eit menneske eller ein folkesetnad) blir farleg som ein direkte konsekvens av det ”vi” gjer, vil dei aspektblinde oppfatte den Andre som vondskapsfull, lunefull og uføreseieleg. Ein aspektblind person ser ikkje seg sjølv som plagsam aktør og registrerer ikkje problem ved si eiga åtferd. Han ser berre resultatet av sin eigen provokasjon som aukande aggresjon hos den Andre. Han ser ein farleg fiende. På individ-nivå er dette rekna som patologisk. Den halverte situasjonsforståinga gir den aspektblinde subjektiv rett til å sette inn endå kraftigare ”forsvarsmiddel”. Han er utan evne til å moderere seg. (Ein kan naturlegvis vere aspektblind på heilt andre måtar – fargeblind for eksempel.)

Aspektblindskapen er tydeleg hos vestlege aktørar som ikkje kan innsjå at NATOs opprusting med

basar i tidlegare austblokkland, sett frå ein russisk synsstad, representerer ein militær trussel. I staden blir protesten frå russisk side tatt som eit teikn på aggresjon ut frå primitiv vilje til makt. Dermed er forhandlingslinja broten, fiendskapen sementert.

Derimot var aspektblindskapen fråverande hos eldre vestlege politikarar, for eksempel Henry Kissinger og Helmut Schmidt. Dei støtta Mikhail Gorbatsjovs framstilling av NATOs ekspansjon som aggresjon og som starten på ein ny kald krig. Ein av dei sentrale amerikanske aktørane i den førre kalde krigen, George Frost Kennan (1904 – 2005), fekk også med seg kva som skjedde med NATO utover 1990-åra, og i sin høge alderdom ytra han seg offentleg, nærmare bestemt i *New York Times* 5. februar 1997. Å inkludere tidlegare austblokkland i NATO var ifølge han den farlegaste og mest la-gnadstunge feilen USA og NATO kunne gjere. Han innsåg med andre ord at dette var eit aggressivt trekk i maktspelet; det var å gjere Russland til fiende. Det var å starte ein ny kald krig. Åtferda til den noverande generalsekretæren i NATO syner at han meiner seg å vite betre enn alle dei her nemnde.

Prinsippet i såkalla paneuropeiske fredsavtalar

I 1990-åra hadde fredsengasjerte menneske stor tru på såkalla paneuropeiske fredsavtalar. Prinsippet her er at ingen stat skal kunne styrke sin eigen tryggleik på kostnad av tryggleiken til andre statar. Prinsippet blei nedfelt i *Charter of Paris for a New Europe* i 1990 og utgjorde grunnlaget for OSSE, ein organisasjon for tryggleik og samarbeid i Europa. Å sikre seg i høve til Russland innanfor denne ramma vil innebere aksept av at Russland skal kunne vere sikker i høve til Vesten, og då kan ikkje NATO ekspandere inn i tidlegare austblokkland.

Etter statskuppet i Ukraina kom det i stand ein FN-avtale som gjekk under namnet Minsk-avtalen. Den stilte krav til både den vest-orienterte og den Russland-orienterte sida i Ukraina, og var i så måte upartisk. Ein kombinasjon av prinsippet for paneuropeiske fredsavtalar og Minsk-avtalen ville ha kunna sikre fred for både Ukraina og Russland. Dette er ein tese som Glenn Diesen gjer plausibel i ei viktig utgreiing på kronikkplass i *Klassekampen* 28.12.21. Han argumenterer for at

Russlands krav om stans i NATOs ekspansjon er kompatibel med både Minsk-avtalen og paneuropeiske fredsavtalar. Men NATO avviser Russlands krav. Dersom Diesen har rett, er konklusjonen denne: *Det er NATO som hindrar at det blir avspenning og fred i den aktuelle regionen.*

NATO-kritikk frå franske generalar

Dersom meldingane frå Frankrike stemmer, har det kome kvass kritikk mot NATO frå organisasjonen Cercle de Réflexion Interarmées (CRI). Dette er ein organisasjon og tenketank som samlar høgare offiserar og pensjonerte generalar frå tre våpengreiner, hæren, flyvåpenet og marinen. CRI har sendt eit ope brev til NATOs generalsekretær. Det er ført i pennen av general Grégoire Diamantidis. «Lat oss stogge dette toget før det er for seint!» skriv han og siktar då til det vestlege presset mot Russland. Den harde kritikken av Jens Stoltenberg er det mest uventa ved brevet. I framstillinga til CRI er han ein ærendssvein for USA som manar fram både ein trussel frå Russland og ein trussel frå Kina. Slik skaper han ein spent og farleg internasjonal situasjon. Siktemålet er å få europeiske land til å samle seg bak det strategiske stormaktsspelet til USA. Dette aukar risikoen for krig, nærmare bestemt ein krig som kan eskalere til eit kjernefysisk nivå. I framstillinga til dei franske generalane er Stoltenberg ein alvorleg fare for freden i verda.

Kva må gjerast?

Eit nødvendig (men isolert sett utilstrekkeleg) tiltak for å sikre ein fredeleg utgang av den spente internasjonale situasjonen, er å reise eit folkekrav om eit parlamentarisk NEI til den såkalla tilleggsavtalen og dermed også eit NEI til amerikanske basar på norsk territorium. Dessutan er det viktig å få i stand massiv støtte til fredsorganisasjonar, for eksempel ICAN og IKFF. Dei arbeider for kjernefysisk nedrusting og for konfliktløysing i form av paneuropeiske fredsavtalar. Dette krev samstundes ei klar forståing av kven og kva som kjem til å motarbeide og sabotere alle slike fredsinitiativ.

Baseavtalen øker faren for atomvåpen i Norge

Av Lars Egeland, nestleder i Nei til Atomvåpen

Innebærer baseavtalen at den norske basepolitikken fra 1949 endres?

Nei, hevder tilhengerne av avtalen. Avtalens artikkel 1.2 stadfester at “alle aktiviteter i henhold til denne avtalen skal utføres med full respekt for norsk suverenitet, norske lover og folkerettslige forpliktelser, herunder når det gjelder lagring av visse våpentyper på norsk territorium. Det er ingenting i denne avtalen som endrer den norske basepolitikken eller norsk politikk med hensyn til lagring eller utplassering av kjernefysiske våpen på norsk territorium.”

Skal vi være sikre på at artikkel 1.2 respekteres, må Norge forbeholde seg retten til å kontrollere at amerikanske styrker ikke kan bruke, lagre, produsere eller overflytte kjernefysiske våpen i Norge. Slik kontroll åpner ikke tilleggsavtalen for. Riktignok forutsetter avtalen at de amerikanske styrkene sier hvilke våpen de lagrer, men den gir ingen kontrollmulighet. Etter Nei til atomvåpens mening kan noe så viktig ikke bare være basert på tillit.

I avtalens artikkel 3 gis amerikanske styrker eksklusiv rett og kontroll over områder der de kan lagre våpen. I artikkel 4 fremkommer det også at amerikanske styrker i ‘ekstraordinære tilfeller’ kan gjennomføre de nødvendige tiltakene for å sikre

amerikanske operasjoner. Norsk suverenitet vil tilsidesettes, dersom amerikanske operative behov anses som viktigere.

Faren for at basene vil bli tatt i bruk også til atomvåpen, er økende. NATOs toppmøte i sommer 2021 la økt vekt på kjernefysisk avskrekking og «nuclear sharing». Det betyr utplassering av amerikanske atomvåpen i allierte land som ikke selv har slike våpen, og å involvere allierte land i planlegging av mulig bruk av atomvåpen i tilfelle krig. Dette innebærer økt press for utplassering av atomvåpen, også i Norge.

Selv om Norge skulle stole på at USA ikke bryter med norsk atomvåpenpolitikk, er det også nødvendig at potensielle fiender kan stole på dette. Hvis ikke øker sannsynligheten for at for eksempel russiske forsvarsplanleggere vil anse norske havner og flyplasser som integrert i USAs atomstrategiske infrastruktur - og dermed som potensielle mål for russiske kjernevåpen i en konflikt.

Nei til Atomvåpen er bekymra for at avtalen kobler Norge tettere på amerikansk atomstrategisk infrastruktur. En slik utvikling vil øke spenningene i Nordområdene og gjøre Norge mer utsatt for angrep. En norsk forsvarsavtale med USA må derfor sikre Norge muligheten til å verifisere at det ikke under noen omstendigheter kan brukes, lagres, produseres eller overflyttes kjernefysiske våpen i Norge.

NATO

Ukraina-konflikten : Dialog, ikkje eskalering

Av Ingegerd Austbø, IKFF Sandnes og styremedlem i IKFF

I åra 1990-91 fekk Gorbatsjov løfte om at NATO ikkje skulle utvidast austover. I dag seier både Stoltenberg, utanriksminister Blinken og mange andre at det ikkje stemmer. Men i National Security Archive ved Georg Washington University finst det mange dokument som viser dette. NATOs generalsekretær, Manfred Warner snakka i 1990 om å skapa eit nytt tryggingssystem for Europa. I 1991 sa han at 13 av 16 i NATOs Råd var mot utviding, av omsyn til Russlands tryggingssinteresser. Utanriksminister Baker uttalte også: «NATO will not move one inch further east.» Men i 1993-94 skifta USA syn og gjekk for NATO-utviding.

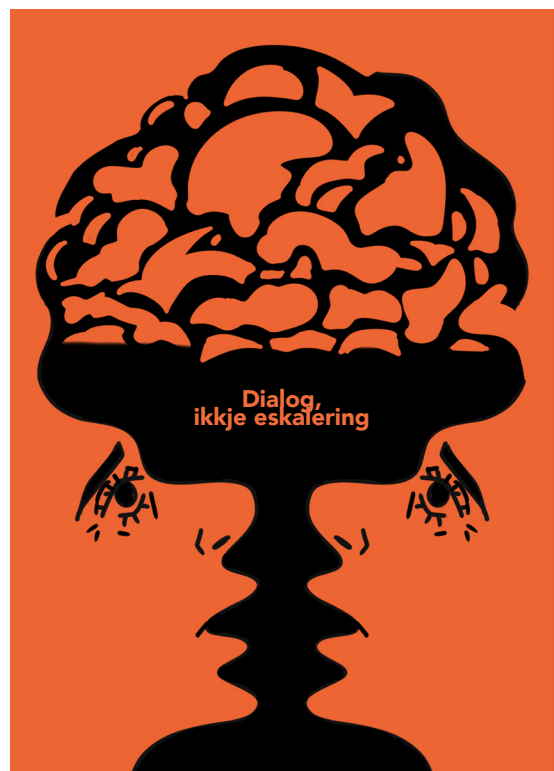
I dag har NATO 30 medlemsland, og dei nye er tidlegare medlemmer i Warszawa-pakta og tidlegare Sovjet-republikkar. Dette er Russlands store problem. Dagens konflikt er eigentleg ein konflikt mellom Russland og USA/NATO, der Ukraina er ei brikke. Russland er i stor grad omringa av NATO-land og føler seg trua, ikkje minst p.g.a. den militære opptrappinga/kapprustinga. Ein blir ikkje snill og medgjørleg av å føla seg trua og trengt opp i eit hjørne; snarare kan ein bli desperat og derfor farleg. USA/NATO bør hugsa Cuba-krisa i 1962. USA lika slett ikkje at Sovjet ville plassera raketar så nær USA. Men nå ventar USA at Russland skal godta NATO-våpen nær grensa si.

«NATO-koret» heiser den moralske fana og seier at Ukraina må få bestemma sjølv, og at Russlands annektering av Krim var i strid med folkeretten. USA med sine folkerettsstridige krigar og regime-endringar bør vera tilbakehaldande med peikefingeren. Krim har vore russisk sidan 1700-talet, men vart overført til Ukraina under Sovjet-tida, då det ikkje betydde så mykje. I dag er situasjonen ein annan. I motsetning til USA/NATO har Russland relativt få hamner. Den russiske marinen har sine viktigaste basar på Krim og på Kola-halvøya. Derfor er Krim svært viktig for Russland. Folkeretten byggjer på prinsippet om

folkesuverenitet. På Krim vart det halde folkeavstemming. Resultatet var overveldande fleirtal for tilknytning til Russland. Sidan fleirtalet av innbyggjarane her er russarar, var det vel ikkje så overraskande. Men dette bryr ikkje NATO seg om.

NATOs forsvarsbudsjett er berekna å vera opptil femten gonger så stort som Russlands, og Russlands økonomi er som eit middels stort europeisk land. Dessutan har USA rundt 800 militærbasar på alle kontinent rundt i verda. Er målet basar i Ukraina også, som i Norge? Det militær-industrielle kompleks, som Eisenhower advarte mot, står som kjent sterkt i USA.

Dagens farlege situasjon må løysast med dialog og forhandlingar. Ein kan bare bli sikker med den andre, ikkje mot han. Det største ansvaret må den sterkaste part ta. Det er utan tvil USA/NATO. I tillegg må Europa leggja vekt på dialog gjennom OSSE. Dei må også støtta kvinne- og fredsorganisasjonar og menneskerettsforkjemparar i regionen.

Illustrasjon: Henrik Wilhelm Sissener

Er Kina en trussel mot verden

Av Elin Fossen

Det har i løpet av de siste to-tre årene funnet sted en endring i måten USA og andre vestlige land ser og omtaler Kina på. Særlig er tonen mellom USA og Kina blitt skjerpet, men NATO følger i høyeste grad opp. I slutterklæringen fra NATOs toppmøte i Brussel sommeren 2021, ble det for eksempel slått fast at Kinas ambisjoner og selvhevdende oppførsel utgjør «systemiske utfordringer for den regelbaserte internasjonale ordenen» (NRK 14.6. 2021). NATO har også utpekt Kina som en ny potensiell trussel i Det fjerne Østen. ‘

Det snakkes videre om at Kina utgjør en trussel mot vestlige verdier og demokratier. Hva ligger til grunn for denne tilsynelatende holdningsendringen til Kina, eller sagt på en annen måte: er det hold i dette trusselbildet som nå tegnes av Kina? Vi har spurt Ola Tunander, fredsforsker og professor emeritus ved PRIO (Fredsforskningsinstituttet i Oslo), om hans vurderinger av den endring som skjer i holdningen til Kina.

Ola Tunander. Foto: PRIO

Kinas militære styrke

Ola Tunander sier at Kinas militære styrke har økt en hel del og at én vesentlig årsak til den militære opprustningen i Kina og også i Russland, er krigen i Libya i 2011. Ifølge Tunander hadde både russerne og kineserne blitt fortalt at det ikke skulle bli noen krig i Libya. Opplevelsen av hva som faktisk hendte i Libya ble for både Kina og Russland slik de

opplevde det, en bekreftelse på nødvendigheten av å ruste opp for å kunne stå opp imot USA. Selv om Kina har bygd ut og modernisert sitt militærvesen, er det fortsatt USA som er verdens eneste supermakt og alene står for 40 prosent av verdens samlede militære utgifter. USA har rundt 750 baser i 80 land, inkludert Sør-Korea og Japan, som er to av Kinas naboland (*Klassekampen* 19. november 2021).

Til sammenligning har Kina kun én utenlandsk base – marinebasen i Djibouti på Afrikas Horn (Snoen 2021; s. 252). Jan Arild Snoen drøfter i sin bok om Kina det militære styrkeforholdet mellom USA og Kina og hvor lite realistisk det er at Kina vil kunne ta igjen USA i militær styrke og utbredelse. Han trekker blant annet fram Kinas mangel på allierte sammenlignet med USAs omfattende alliansebygging, i tillegg til Kinas manglende gjennomslag som våpeneksportør. Dette viser ifølge han, betydelige kvalitative forskjeller mellom USA og Kina når det gjelder deres militære betydning (Snoen 2021; s. 251-252).

Den militære maktbalansen

Både Kina og USA har bygd ut og modernisert sine militære marineflåter i havområdet rundt Kina. USA har også inngått i en allianse med Storbritannia og Australia, som innebærer at Australia får atomdrevne ubåter (*Klassekampen* 19. november 2021).

Tidligere var det USA som militært dominerte havområdene utenfor Kina. På grunn av mer avanserte kinesiske missiler er nok ikke dette lenger mulig, ifølge Tunander. Han mener at dette ikke betyr at Kina søker å dominere Øst-Asia eller Sørøst-Asia, men at Kinas økonomiske styrke påvirker maktbalansen i regionen. Tunander vektlegger dette i sin vurdering av situasjonen.

– For omtrent ti år siden var en oppfatning blant kinesiske diplomater at Kina kanskje var nummer 5 eller 6 i verden, men i de siste årene synes det meg som en del på kinesisk side har blitt mer og mer influert av amerikansk tenkning og man begynner å snakke om at Kina på noen områder er en utfordrer

nsfreden?

til USA. Det har med andre ord funnet sted en holdningsendring blant kinesere.

Tunander er tydelig på at amerikanerne i dag søker å dra inn europeerne i en konflikt med Kina, for å kunne legitimere sin egen politikk. Han tror at jo mer USA blander seg inn i konflikter i Hongkong og Xinjiang, desto mer ser kineserne seg nødt til å gripe inn, og desto mer vil undertrykkingen i disse områdene øke. Kina blir presset og verbalt angrepet av USA og NATO. På denne måten bidrar USA og NATO til å skape et fiendebilde av Kina og til militær opptrapping i området.

Kina som økonomisk makt

Det er ingen tvil om at Kina har vokst til å bli en økonomisk utfordrer for USA. Det er nærliggende å tro at det vanskelige forholdet mellom USA og NATO på den ene siden og Kina på den andre, i stor grad handler om økonomisk konkurranse. Kina har jevnt og trutt vokst i økonomisk tyngde, både som handelspartner og som investor i verden. Vi kan for eksempel nevne Kinas mange og omfattende investeringer og handel på det afrikanske kontinentet, investeringer knyttet til infrastruktur gjennom Belt and Road Initiative (BRI) og ikke minst Kinas suksess innen digital kommunikasjonsteknologi (HUAWEI). At Kina bruker sine investeringer for å oppnå både økonomiske og politiske fordeler er sannsynlig. Ifølge Tunander har Kina til tross for betydelig handel og konflikter med sine naboland, ikke hatt tradisjon for å dominere disse landene.

Kina har historisk heller ikke hatt tradisjon for å utvide sine landområder eller ekspandere militært utover det de betrakter som kinesisk territorium, til forskjell fra de koloniale tradisjonene til Vesten. Det kinesiske territoriet har vært relativt stabilt. Når det gjelder Tibet, Xinjiang, Hong Kong og Taiwan er dette landområder som i Kina betraktes som en del av det historiske Kina.

Taiwan

Kinas gjenforening med Taiwan er en sak som i større grad har blitt satt på dagsordenen både i Kina og i USA. USA er helt klare på at de ikke vil la en gjenforening mellom fastlandet og Taiwan skje, uten å gå til mottiltak for å forsvare Taiwans uavhengighet. I sin vurdering av situasjonen, vektlegger Tunander historien.

– Tidligere var oppfatningen både i Folkerepublikken og på Taiwan at de tilhørte det samme landet. Problemet var kun hvem som skulle styre dette landet. Man kan si at det eksisterer en kinesisk forestilling om at det som var Kina tidligere også skal være Kina i fremtiden. Der har man vært mindre villig til å kompromisere, hvilket er noe amerikanerne har søkt å profitere på. Taiwan er kanskje spesiell, fordi det så lenge har fungert som en amerikansk base for operasjoner inn mot Kina. Folkerepublikken har tidligere oppfattet en tilnærming til Taiwan som en vei mot gjenforening, men jo mer deler av Taiwan taler om seg selv som en selvstendig stat og jo mer USA støtter opp om det, desto større er risikoen for en konflikt.

Tunander tror ikke at Kina ser for seg en krig med Taiwan som et mulig scenario. – Man kan jo ikke så lett gjenforenes hvis man først bomber landet i filler. Det kan sikkert være grupper som søker å fremkalle en militær konflikt. Det er tydelig at man på amerikansk side hele tiden tenker en militær konflikt. For USA er det ikke akseptabelt at Kina kan fremstå som et selvstendig maktsentrum i verden eller en selvstendig stat utenom amerikansk kontroll. Der ligger nok det mest vesentlige problemet. Det er ikke lett å skjønne hvordan man skal gå videre med dette.

Litteratur:

Snoen, Jan Arild (2021): Den kalde krigen - USA mot KINA. Dreyer Forlag, Oslo

Ola Tunander (2014): Rapport «China's thinking on peace and security».

NATO på kollisjonskurs med FN

Av Åse Møller-Hansen, AU-medlem og Informasjonsansvarlig i IKFF, Norge

Hva kan vi håpe på i en tid hvor globale trusler står i kø: Fare for nye kriger og bruk av atomvåpen, klimakrise, pandemi, forurensning av vann og hav, tap av biomangfold og økende forskjeller mellom rike og fattige?

FN prøver å koordinere det krevende arbeidet med å stake ut en felles kurs for fred, rettferdighet og sikkerhet for mennesker og kloden. FN peker mot felles mål og løsninger og er vår kaospilot i en uoversiktlig og forvirret verden.

Men har FN nok makt, nok gjennomføringskraft til å realisere sine mål? FNs regulære budsjett var i 2021 på 3,2 milliarder dollar. Dette er bare tre promille av NATO-landenes militære forbruk, som i 2020 var på rundt 1000 milliarder dollar. NATOs mål og metoder står i stor grad i direkte motsetning til FN sine mål.

FN-pakten

ber alle land vise forståelse for hverandre, leve sammen i fred som gode naboer, utvikle vennskapelige relasjoner og forene kreftene for å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet.

NATO med USA i spissen har en militarisert tilnærming til verdensfred, en PAX Americana, hauk over hauk. I stedet for å følge FN, har de sin egen «regelbaserte verdensorden» styrt fra USA og andre vestlige land. Gjennom fiendtliggjøring og sanksjonering av land «som ikke deler våre verdier», bidrar de til en delt og splittet verden. «De som ikke er med oss, er imot oss.»

Nedrustning

Gjennom FN-paktens artikkel 26 har Sikkerhetsrådet ansvar for å sørge for at minst mulig av verdens

samlede ressurser brukes på opprustning. FNs generalforsamling har opp gjennom årene vedtatt en rekke resolusjoner som ber medlemslandene om å ruste ned. Likevel øker det globale militære forbruket. I 2020 var det på 2000 milliarder dollar. Tall fra 2019 viser at de 30 NATO-landene sto for rundt 53 prosent av verdens militære forbruk, altså mer enn de neste 163 landene tilsammen! NATO-landene produserer store mengder krigsmateriell og står for 62 prosent av verdens våpeneksport, også til fattige land, land i krig og til undertrykkende regimer.

NATO med USA i spissen er en katalysator for militarisering av verden. USA krever at NATO-landene øker sine forsvarsbudsjett til to prosent av BNP, et mål som bare få land til nå har oppfylt. NATOs strategimelding⁹ fram mot år 2030 tar til orde for å utvide NATO geografisk, ved å innlemme en rekke partnerland på alle kontinent. Et mål her er at partnerlandenes arsenaler skal moderniseres og forbedres, og mer skjult: nye gullkantede kontrakter til NATO-landenes krigsindustri.

Atomvåpenforbudet

Et flertall av verdens land anser det som utdatert, uakseptabelt og illegitimt å true med masse mord av sivile. Vi kan takke disse for at FN-traktaten mot atomvåpen endelig trådte i kraft 22. januar i 2021, og flere land har sluttet seg til i løpet av året som gikk.

Imens fortsetter USA og andre atomvåpenstater det livsfarlige kappløpet om å utvikle nye og «smartere» atomvåpen. NATO har nedfelt førstebruk i sine strategier: de har gitt seg selv retten til å bruke atomvåpen først i en krig, dersom de finner det nødvendig. Etter press fra NATOs ledelse har ingen NATO-land våget å signere FN-traktaten mot atomvåpen.

Aktivt fredsarbeid fra folkedypet har ført til at stadig flere byer i NATO-land har sluttet seg til ICANs

cities appeal, blant annet New York som ble ICAN city i desember 2021. I Norge har foreløpig 61 byer og kommuner sluttet seg til atomvåpenforbudet.

FNs kamp mot global oppvarming og tap av biomangfold.

Klimaendringene går raskere og blir mer intense ifølge den siste rapporten fra FNs klimapanel. FNs generalsekretær António Guterres sier at rapporten er «kode rød» for menneskeheten. Den globale gjennomsnittstemperaturen har steget med 1,1 grad siden førindustriell tid, og må stoppes før 1,5 grader for å unngå en katastrofe.

På klimakonferansen i Glasgow under FNs ledelse, la partene fram sine nasjonale klimamål, som samlet styrer mot 2,4 grader oppvarming i dette århundret. Slutterklæringen gjorde det klart at global oppvarming må stanse på 1,5 grader, og at dette er alle lands felles ansvar.

Krig og annen militær aktivitet har voldsomme klimautslipp, men er ennå ikke blitt et tema under klimaforhandlingene. Her er det fritt fram. USAs forsvar har i snitt sluppet ut 70 millioner tonn CO2 hvert år fra 2001 til 2018. Militære utslipp fra andre land, fra krigsindustrien og utvinning av mineraler, metaller og olje til krigsindustrien kommer i tillegg. Ingen vet hvor mye dette utgjør, men at det fremskynder og forsterker klimakrisen er helt klart.

Det er ingen tegn på at militæret legger om kursen. Vestlige media framstiller stort sett russisk og kinesisk opprustning og militær virksomhet som utelukkende aggressiv. NATOs konfronterende styrkeoppvisninger langs Russlands grenser, framstilles derimot som fredsbevarende forsvarspolitik. Konsekvensen er våpenkappløp, og karbontunge krigsøvelser på begge sider av konfliktlinjene vil i verste fall ende med en ny ødeleggende krig.

Da president Biden våren 2021 lovet å akselerere det grønne skiftet i USA og kutte klimautslippet med mer enn 50 prosent innen 3030, skapte dette nytt håp blant andre land, spesielt med tanke på at forgjengeren hans, Trump, trakk USA ut av Parisavtalen. Putin sitt svar var optimistisk: «Klimasaken er samlende midt i all konflikten stormaktene imellom.» I skrivende stund ser dette håpet ut til å være glemt.

FNs bærekraftsmål

I 2020 økte verdens militærutgifter med 2,6 prosent til nesten 2000 milliarder dollar, til tross for et fall i globalt BNP på 4,4 prosent under COVID-19-pandemien. Ressurser som trengs for å redde klimaet og nå FNs 17 bærekraftsmål, går i stedet til kapprustning og militær avskrekking, med NATO som største pådriver. Små og store lands statsbudsjett utarmes for midler som skulle sørget for gode livsvilkår for befolkningen.

Åtte dager (to prosent) av verdens årlige militære forbruk er nok til å gi alle verdens barn 12 års god utdanning. 13 prosent er nok til å avskaffe all sult og fattigdom, mens 3 prosent kan skaffe rent vann og gode sanitærforhold til alle, ifølge SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute).

Skal vi begrense klimautslippene til 1,5 prosent og ellers følge FNs vei til en fredeligere og mer rettferdig verden, så krever det tett samarbeid mellom nasjonene, ikke minst mellom de som i dag er fiender. Nedrustning og konstruktivt samarbeid over alle landegrenser er veien til en grønnere, tryggere og mer rettferdig verden for alle.

Spørsmålet er hvordan vi kan få Norge og Norden til å følge FNs samarbeidsvei til fred og sikkerhet for mennesker og klode, framfor NATO med USA i spissen sin blinde vei til fiendskap, splittelse og evig krig.

Ode til NATO - eller POT

Av Berit von der Lippe

NATO

Nei tou

North

Atlantic

Treaty

Organisation

Eller South Atlantic

Black, Red

or Dead Sea Treaty

Eventuelt

Indian Ocean Treaty

Or Pacific Ocean Treaty

POT

POT or NATO

NATO or POT

We will be there

La oss, please,

fortsatt få delta

og innrulleres

der dere vil

når dere vil

Vi er disponible

lydig tilgjengelige

for den mektigste

blant de mektige

Boots on the ground

men helst fra luft

og uten boots

Å få ha dere her

Hjemme hos oss

værende hos oss

NATO or POT

Det gjør så godt

Utstyret har vi

rådyrt og lekkert

Takket være dere

Og her i nord

kler vi oss nakne

åpne landskap

lukka landskap

spennende terreng

høyt og lavt

lyst og mørkt

trange fjorder

mange fjorder

Eksotisk også

arktisk kulde

og mye varme

Kjør gjerne over oss

kjør gjerne inn i oss

tren dere opp

med oss

tren dere opp i oss

beskytt oss

før noen andre

kommer inn

og tar oss

Bare da kan vi

Reise rundt med dere

Filantropisk krigføring

NATO eller POT

Putin, POT eller NATO

Trygg skal verden alltid være.

IKFF og Atlanterhavspakten

Aasny Alnæs. Lektor ved gymnas i Oslo, Leder av IKFF i 1947-1949.

Ingeborg Lyche (1910-1990) var Norsk kulturråds direktør de første 11 årene etter etableringen i 1966. Hun ble på den tiden en nasjonal kulturkjendis og selve symbolet på Norsk kulturråd (Store norske leksikon). I to år, fra 1949-1951, var Ingeborg Lyche leder i IKFF.

Ingerid Borchgrevink (1887-1983). Leder for Osloavdelingen fra 1935. Aktiv i IKFF's innsats mot nazismen. Leder i IKFF fra 1951-1953

Aasny Alnæs.

Ingeborg Lyche

I perioden fra 1947-1953 ble Norge medlem av NATO og Beredskapslovene ble vedtatt. Aasny Alnæs, Ingeborg Lyche, Ingerid Borchgrevink hadde etter tur ledervervet i IKFF fra 1947 til 1953. Sammen med andre fredsorganisasjoner sto de tre IKFF-lederne i front mot innmelding i Atlanterhavspakten.

1300 på folkemøte

Kvinneligaen arrangerte et offentlig møte i Studentersamfunnet i Oslo 19. januar 1949, og ti

dager senere, 29. januar, arrangerte Kvinneligaen sammen med Norges fredsråd og Folkereising mot krig et stort folkemøte i Verdensteatret i Oslo. På møtet var det innlegg av helsedirektør Karl Evang, A. Søvik, leder i Oslo Stein-jord og sementarbeiderforening, lektor Jørgen Fredrik Ording, ingeniør Erling Schreiner, journalist Sigurd Evensmo og lektor Trygve Bull.

Sammen med Karl Evang utformet Aasny Alnæs resolusjonen som ble vedtatt. Av de 1300 deltakerne på møtet stemte 50 mot. Dette ble vedtatt på møtet:

Vi ønsker ikke at Norge skal slutte seg til Atlanterhavspakten

- fordi vi mener at dette vil utdype kløften mellom øst og vest og dermed øke faren for krig

- fordi det vil splitte Norden og skape splittelse i det norske folk

- fordi det vil bety et mistillitsvotum til De Forente Nasjoner.

Bred motstand

Avdelingene i IKFF deltok aktivt i motstanden mot NATO. I Stavanger tok IKFF initiativ til møter om Norge og Atlanterhavspakten. Den 31. januar talte professor Leif Kreyberg om temaet på et møte som Kvinneligaen og Stavanger Fredslag arrangerte. Møtet ble holdt i bedehuset Bethania. Lokalet var fullsatt. Rektor Ole. E. Olden, sentral i Kvekersamfunnet i Stavanger, ledet møtet.

Den 3. mars 1949 formulerte landsstyret i IKFF i et

brev til Stortinget sitt alternativ til Atlanterhavspakten, og vektla følgende;

Vi mener det er Norges fremste oppgave å arbeide for fred og avspenning i de internasjonale forhold og styrke FN. Vi ønsker at de skandinaviske land skal stå samlet og sammen ta del i Europas økonomiske, sosiale og kulturelle gjenreising.

I boken 'IKFF i Rogaland-40 år', som IKFF avdelingen i Sandnes og Stavanger gav ut i 1988, skriver Johanne Skog Gripsrud «Medlemmene i Kvinneligaen i Stavanger og Sandnes gjorde en iherdig innsats i kampen mot A-pakten ved å samle inn underskrifter. Folk skrev villig under og vi var stolte over at vårt distrikt viste godt igjen i landssammenheng da listene ble lagt fram for stortingsrepresentantene. Men underskriftene fikk ingen betydning for avgjørelsen i Stortinget som viste et overveldende flertall for å slutte seg til alliansen».

NATO-medlemskapet ble vedtatt uten folkeavstemning og før stortingsvalget samme høst. Den 29. mars 1949 vedtok Stortinget å si ja til norsk medlemskap i NATO. 13 stemte mot, 11 fra NKP og 2 fra Arbeiderpartiet. Noen få dager senere, den 4. april 1949, undertegnet utenriksminister Halvard Lange NATO-pakten i Washington. To måneder tidligere hadde forhandlingene om et nordisk forsvarssamarbeid mellom Norge, Sverige og Danmark brutt sammen.

Uro i organisasjonen

IKFF sto i fronten i motstanden mot NATO. Dette skapte uro innad i organisasjonen. Utenfra ble IKFF beskyldt for å være en dekkorganisasjon for kommunistene. I *Fred og Frihet* 2/1949 finner landsstyret det nødvendig å gå ut med en lengre redegjørelse til medlemmene. «På forskjellig hold har den misforståelse gjort seg gjeldende at Kvinneligaens hovedstyre i Oslo i sin aksjon vedrørende Atlanterhavspakten har samarbeidet med Norges kommunistiske parti. Denne oppfatningen er ikke riktig. Kvinneligaens styre har vært fullt i overensstemmelse med IKFFs konstitusjon i alt den har foretatt seg. Ifølge denne er IKFF en partipolitisk nøytral organisasjon som ikke kan ha organisert

samarbeid med noe enkelt politisk parti. Dette betyr imidlertid ikke at Kvinneligaen kan la være å ta standpunkt til politiske spørsmål som er av sentral interesse for fredsarbeidet. ... IKFFs styre reagerte spontant mot den udemokratiske framgangsmåten som ble fulgt i behandlingen av Norges tilslutning til Atlanterhavspakten, ... gjennom innlegg på møter og i avisene ble styret mer og mer styrket i sin oppfatning: Norges tilslutning til Atlanterhavspakten ville bety en øking av krigsfare, Atlanterhavspakten i seg selv ville bety opprusting i alle land, økt frykt og spenning (de psykologiske årsaker til krig), økte økonomiske vansker (de økonomiske årsaker til krig), øking av det politiske konfliktstoff innad og utad (de politiske årsaker til krig)». (Nr. 3 *Fred og Frihet* 1950)

Nei til beredskapslovene

Beredskapslovene var en fellesbetegnelse på fem lover som ble vedtatt 15. desember 1950. Innholdet ga i korthet regjeringen fullmakt til å overta Stortingets funksjoner, adgang til å kontrollere telefonsamtaler og skjerpning av forræderibestemmelsene (dødsstraff som kan idømmes etter den militære straffelov). IKFF var også nå i første rekke blant protestantene. Lederen til *Fred og Frihet* nr 4/1950 kommenterer mediedebatten slik: «De som er enig i de nye framleggene hevder at det jo nettopp er for å forsvare vårt rettssamfunn og vårt demokrati at vi må vedta disse lovene som skal sikre oss mot forræderi og mot angrep innenfra. Og så heller de barnet ut med vaskevannet. De uthuler vårt demokrati av angst for at andre skal ødelegge det. Og vi kommer tilbake til det evige problem: forholdet mellom mål og midler: Kan et demokrati forsvares med midler som er uforenlig med det som karakteriserer selve dette demokratiet?»

Den 27. november 1950 sendte landsstyret for IKFF, undertegnet av formann Ingeborg Lyeche og viseformann Ingerid Borchgrevink, et brev til Stortingets Presidentskap: «[...] Vi vil derfor straks presisere at etter vår mening vil en slik lov ha liten betydning når det gjelder å forhindre et væpnet overfall på Norge eller spredning av krigerske konflikter til norsk område, og de vil i vesentlig grad svekke vår moralske styrke under en mulig

okkupasjon. At vi ubrytelig holder fast ved menneskerettighetene og rettsprinsippene er det eneste moralske grunnlaget for en front mot diktatormakter. Vi mener at en rekke av de foreslåtte bestemmelser, som også skal komme til anvendelse uten at landet er i krig, gjør vårt vern om demokratiet mindre effektivt fordi de svekker og uthuler det innenfra og gir uttrykk for manglende tillit nettopp til de verdier og prinsipper vi ser det som vår oppgave å forsvare. ... Vår organisasjon, Internasjonal Kvinneliga for Fred og Frihet har som nærmeste arbeidsoppgave å bidra til å skape en internasjonal etikk som grunnlag for samliv mellom folkene og individene. Vi anser de framlagte lovforslagene som uforenlig med såvel internasjonal som nasjonal etikk. De er i strid med menneskerettserklæringen vedtatt av FN i 1948 og med norsk grunnlov og rettsbevissthet.» (*Fred og Frihet* 5/1950).

Tøff tid for IKFF

IKFFs klare stilling mot NATO førte til en storm av hatske angrep og grove beskyldninger i avisene, og mange medlemmer meldte seg ut.

Høyres pressekontor gikk hardt ut med angrep på IKFF, men svar fra landsformann Ingeborg Lyche ble ikke tatt inn, med denne begrunnelse: «Vedlagt tillater vi oss å returnere Deres manuskript 'Fred og Frihet', idet vi ikke finner å kunne stille vårt kontor til disposisjon for angrep på Atlanterhavspakten.»

Året etter kom nye angrep fra Høyre. Å gi offentlig støtte til IKFF, var kontroversielt. Sitat fra *Fred og Frihet* 3/1950: «Av Stortingets bevilgning på 10 000 kroner til 'opplysningsarbeide for fredssaken' har Utenriksdepartementet gitt en organisasjon som heter 'Internasjonal Kvinneliga for Fred og Frihet' et bidrag til fredsbevarende virksomhet på 500 kroner i dette budsjettår. [...] Vi synes nemlig at den norske skattebetalers penger er blitt grovt misbrukt. [...] Men det er den meget store hake ved tingen at kvinneligaens måte å arbeide for freden på går bent imot både Stortingets og Utenriksdepartementets måte, som er den måte vårt folks store flertall har gitt sin tilslutning.»

Ingeborg Lyche svarte blant annet: «Vår aksjon mot A-pakten i fjor ble ikke ført etter kommunistiske

direktiver. Vi presiserer igjen at vi er og var motstandere av pakten fordi vi er motstandere av enhver militær pakt, fra hvilken side den enn tilbys. Vår motstand ville selvsagt være den samme om en forsvarspakt var tilbudt fra Sovjet-Samveldet. Slik som Deres leder er skrevet, virker det som om den ønsker å mistenkeliggjøre fredsarbeid og fredssak i Norge i det hele tatt.»

Johanne Skog Gripsrud

Mistenkeliggjøring

Hvordan opplevde de som fortsatte å være med i Kvinneligaen fredsarbeid i 1950-årene? Johanne Skog Gripsrud, primus motor i IKFF i Rogaland i disse årene, beskriver stemningen slik i boken som IKFF i Rogaland gav ut i 1988: «Det kjentes sårt for mange mennesker å oppleve hetsen og splittelsen i venneflokkene som en hadde stått sammen med under fem år i krig og okkupasjon. Etter noen år i 'kald krig' med mistenkeliggjøring av fredsfolk og av Kvinneligaen og andre organisasjoner, måtte vi legge ned vårt salg av fredsblomsten. Det var IKFFs viktigste inntektskilde. Det måtte vokse opp en ny generasjon før en bevisstgjort opinion brøt isen og tausheten som fulgte i den kalde krigens spor.»

Artikkelen er tilrettelagt av Audgunn Oltedal. Den bygger på tidligere artikler i *Fred og Frihet*, skrevet av Ellen Elster og på innholdet i boken *'IKFF i Rogaland-40 år'*, redigert av Johanne Skog Gripsrud.

Vårt alternativ til Atlanterhavspakten:

I en artikkel i Arbeiderbladet 12. mars 1949 blir det spurt etter Kvinneligaens alternativ til Atlanterhavspakten. Vi viser til vår henvendelse til Stortinget 3. mars: (Folket må få si sin mening)

«Vi mener det er Norges fremste oppgave å arbeide for fred og avspenning i de internasjonale forhold og styrke FN.»

«Det vil si en utenrikspolitikk som fast og konsekvent følger FNs prinsipper, og ikke går på akkord for å oppnå høyst tvilsomme fordeler for Norge ved å slutte seg til en militærpakt som kan sette verdensfreden i fare.» (Fred og Frihet nr. 1949)

Vi er enige i den svarnote Regjeringen har sendt Sovjet-Samveldet der det står: «Ved å slutte seg til de Forente Nasjoners pakt som pålegger medlemsstatene å avholde seg fra «trusler om eller bruk av væpnet makt mot noen stats territoriale integritet eller politiske uavhengighet» har de to land forpliktet seg til ikke å gå til angrep mot hverandre ...» Under disse omstendigheter kan den norske regjering ikke se at det er behov for å gjenta denne forpliktelsen ved en særskilt ikkeangrepspakt mellom de to land.

«Dette standpunkt må Norge hevde uavkortet overfor alle medlemsstater. Det er forsikret at A-pakten ikke har aggressive formål, og en forsvarsallianse må forutsette ikkeangrepspakt mellom de respektive signartarmakter. En slik pakt skulle det da etter FNs prinsipper og i følge svaret til Sovjet-Samveldet ikke være behov for.»

... «Skal de små, økonomisk og militært svake land overhodet ha noen mulighet og rett til å bestå som nasjonale enheter, må det være ved uavkortet å hevde og praktisere FNs prinsipper. Vårt alternativ til A-pakten er et progressivt økonomisk, sosialt og kulturelt samband med alle FNs medlemsstater, politisk og militær nøytralitet overfor alle medlemsstater som overholder sine forpliktelser innen FN; og arbeid for en nedrustningspolitikk på internasjonal basis, som gir uttrykk for ønske og vilje til å leve i fred, tillit til at samme vilje er like sterk hos de andre FN-folk og tro på at FNs idealer og mål kan nås.»

Denne uttalelsen er hentet fra heftet: *70 år for fred. Internasjonal kvinneliga for fred og frihet. 1915 – 1985*. Heftet kan bestilles fra IKFF-kontoret.

Opprustningsentusiasme

Av Gro Standnes

Forsvarets Forum brakte overskriften ET ØYEBLIKK AV BEGEISTRING PÅ ØRLANDET. Bildeteksten var slik: «HELT KONGE: NATOs generalsekretær Jens Stoltenberg og statsminister Erna Solberg var tilskodarar da F 35-flya landa på Ørlandet 10. november» (signert Erling Omvik). Foto: Christian Nørstebø/Forsvaret

Jeg er ivrig leser av *Forsvarets Forum* - forsvaretsforum.no. For meg er de daglige nyhetsbrevene blitt en inspirasjonskilde til innsats i fredsbevegelsen. De gjennomsyres av en skremmende entusiasme for våpen og militære løsninger. Her er min kommentar til det jeg fant i julekalenderen deres 23. desember 2021:

Erna Solberg proklamerer ofte at «Vår politikk er kunnskapsbasert». Men det kan umulig stemme at Erna ikke har kunnskap om hva bombefly kan avstedkomme, slik dette strålende velkomstmilet mot F-35 kan gi inntrykk av.

Jens Stoltenberg sitt parti gikk til valg på at «Nå er det vanlige folks tur». Men det kan umulig stemme

at Jens ønsker at vanlige folk rundt om i verden skal bombes sønder og sammen, slik denne jublende entusiasmen ved synet av F-35 kan gi inntrykk av.

Harald V er en konge som stadig appellerer til fredelig sameksistens mellom ulike grupper i vårt samfunn. Men det kan umulig stemme at Harald mener dette bare skal gjelde oss og våre NATO-allierte, slik denne storsmilende gleden ved synet av F-35 kan gi inntrykk av.

At bombefly kan framkalle velkomstmil, entusiasme og glede blant tre mektige nordmenn gir grunn til frykt og bekymring. Ikke minst fordi slike reaksjoner er vanlige blant statsledere både i land med diktatur og land med parlamentarisk styresett.

Vår verden er full av svære problemer som må løses i menneskehetens navn. Vi må øke innsatsen for å fremme en verdenspolitikk uten opprustningsentusiasme og med ikkevoldelig konfliktløsning. Vi som kan velge, må finne ledere som arbeider systematisk for global nedrustning, basert på kunnskap om at krig påfører uendelig store lidelser først og fremst blant vanlige folk på alle sider av konflikten.

Pentagon og NATOs løsning på klimakrisen: Energieffektiv opprustning.

Av Gro Standnes

Pentagon har utviklet en klimaplan, som tar utgangspunkt i at det amerikanske forsvaret er en storforbruker av fossilt drivstoff. Tall fra amerikanske energimyndigheter viser at det amerikanske forsvaret siden 2001 har stått for opp mot 80 prosent av energiforbruket i hele USA.

I planen listes det opp farer som amerikanske styrker står overfor på grunn av ekstremvær og klimaendringer:

- Landeveier kollapser når permafrosten tiner opp.
- Viktig utstyr svikter i ekstrem hete eller kulde,
- Utplasserte amerikanske soldater i oversjøiske stridigheter kommer i konflikt med lokalbefolkningen om knappe vannressurser.

For å redusere klimautslipp legger strategiplanen opp til energisparing og utvikling av energieffektivt

militært utstyr samt å åpne for at visse typer krigsskip kan utvide operasjonsrekkevidden og lengden på toktene. (NTB 10. oktober 2021, gjengitt i forsvarsforum.no).

I Glasgow proklamerte Jens Stoltenberg at militære utslipp må ned for at klimamålene skal nås. Stoltenberg går inn for miljøvennlige, sterke og trygge kampfly. Hans spådom er at «miljøvennlige teknologier på sikt også vil være de teknologiene som er best og raskest og gir lengst rekkevidde.» (NTB 2. november 2021, gjengitt i forvarsforum.no).

NATO v/ Jens Stoltenberg og Pentagon opptrer skremmende med sine påstander om at militær virksomhet kan bli miljøvennlig. Det går nok an å utvikle både kampfly og krigsskip med reduserte utslipp, men bomber, granater og krigshandlinger kan rett og slett aldri bli klima- og miljøvennlige! Det veit jeg at Jens Stoltenberg og forskerne i Pentagons også forstår, derfor er utspillet om miljøeffektive opprustning utrolig kynisk!

Fredsbevegelsen trenger flere folk!

Illustrasjon: Stine Marie Vørner

MOTSTAND OG ALTERNATIV

U.S. Congresswoman Barbara Lee taler til deltakere på Californias Democratic Party State Convention i 2019. Foto: Gage Skidmore via Flickr

Barbara Lees glemte - og uforglemmelige tale

Av Berit von der Lippe, professor emerita

Først: Hvem er Barbara Lee? Hun har fra studietida på 1970-tallet vært politisk aktiv og tilhørt venstresida blant amerikanske demokrater. Fra 1990-tallet har hun markert seg som fredsaktivist og representerte demokratene i Kongressen da terrorangrepene mot USA inntraff 2001. Det er nettopp her, i denne sammenhengen, hun virkelig framsto som den sosialt engasjerte fredsaktivist hun utmerket seg som.

Den 14. september 2001, mens røykskyer fremdeles lå over ruinene av World Trade Center, skulle kongressen stemme over en resolusjon om å støtte president Bush jr. i å bruke 'alle nødvendige

midler og all nødvendig militær styrke' – i det som skulle bli 'krigen mot terror' Det er ikke bare talen hun holdt i Kongressen jeg vil løfte fram, men også ytringsfrihetens skrinne vilkår i reelle krise-/og krigssituasjoner.

Fundert på tre viktige prinsipper, moral, personlig samvittighet og religion, tar hun sin avgjørelse for en ikke-intervensjonistisk eller ikke-militær tese. Lee vedgår at resolusjonen om å gå til militær aksjon vil bli vedtatt uansett. Hun anmoder likevel tilhørerne om å besinne seg. «*Vårt land er i dyp sorg. Men la oss ta et skritt tilbake. La oss ta noen minutters pause og tenke over hvilke konsekvenser vedtak og handlinger i dag vil kunne få for morgendagen og i tida som kommer.*» Med dette har hun ført fram sitt første argument der hun peker

hen mot mulige langsiktige konsekvenser, først med fokus på USA og USAs troverdighet som supermakt og beskytter av frihet og demokrati.

Lee kan der og da ha nådd fram til enkelte representanters 'hearts and minds' med sin bevegede og varsomme tale – til tross for den spesielle retoriske situasjonen. Hun ble ikke møtt med buing og ukvemsord inne i Kongressen. Men Bush hadde både der og ute blant befolkningen endelig stått fram som den handlekraftige mann en president må være.

Kongresskvinnen fortsetter ufortrødent og med samme bevegede tone: «*Vi har ikke å gjøre med en konvensjonell krig. Og vi kan absolutt ikke svare på noen som helst konvensjonell måte.*» Hun inkluderer resonnementer om nasjonal sikkerhet, før hun nærmest formaner: «*Vi må ikke haste oss fram til en avgjørelse, vi må ikke la følelsene og frykten ta overhånd.*» Og igjen understreker hun USAs forpliktelse til å ivareta den verdighet og humanisme som tilkjennes landet, hvorpå hun eksplisitt advarer mot hva kvinner, barn og andre ikke-stridende vil kunne oppleve midt i bomberegnet og krigens gru.

Lee beveger seg dermed hen mot 'de andre' og peker på hvordan en militær reaksjon vil kunne oppildne til hat og forakt overfor amerikanere med arabiske røtter, muslimer generelt, sørøst-asiater og andre mennesker som allerede opplever hets på grunn av rase, etnisitet, hudfarge eller religion. Dermed legger hun også nye premisser for sin neste advarsel: «*Vi må unngå å starte en endeløs krig – en krig der man ikke har noen exit-strategi og ingen klar formening om hvem som er fiendene.*» Og, tilføyer Lee «*Vi kan ikke gjenta tidligere tiders fadesser.*» (*We cannot repeat past mistakes.*)

Når hun så kopler dette opp til Vietnamkrigen og Kongressens støtte til daværende president, Lyndon Johnson, om å bruke alle nødvendige midler for å bekjempe fienden, vet hun at denne krigen vekker til live ulike minner. Hun sier likevel: «*Med dette forlot Kongressen sitt eget konstitusjonelle ansvar og førte USA inn i en årelang krig på den andre siden av kloden.*» Selv om Bush senior hadde erklært Vietnamkrig-syndromet for dødt da den 'første' Golfkrigen offisielt var slutt tjue år tidligere, har Vietnamkrigen i noen grad vært

tilstede når amerikansk utenriks- og forsvarspolitikken utpensles, legitimeres og iverksettes.

Flere skjebnesvangre historiske avgjørelser og referanser nevnes, før Lee avslutter med å vise til den smertefulle, men vakre minnestunden i National Cathedral, som fant sted like etter terrorangrepene. Det var mens hun overvar denne seremonien, forteller Lee, at hun kom fram til sin beslutning og tok sin avgjørelse, det var da hun fattet mot til å stå opp for egne prinsipper. Det var under den seremonien hun fikk tid til ettertanke. Med denne henvisningen og med sitater fra de av kirkens menn som hadde snakket der, lyder hennes siste ord: «*...as we act, let us not become the evil that we deplore.*» Når vi nå går til handling, la oss ikke bli til den ondskap som vi misliker (så sterkt). Disse ordene kom til å bli slagordene som de fåtallige krigsmotstanderne gjorde til sine – ord som riktignok falt for døve ører, ord tilhørende de upatriotiske og nærmest vantro.

I den euforisk-skremte stemning av stemmer som i dag roper høyt om ytringsfrihet, er det denne kvinnen og hennes tale jeg har og har hatt i mine tanker. Hun var en forræder for svært mange, og til tross for sin kristne tro, ble hun lik en vantro. Hvilke medier var det som lot en ikke-patriot som henne få noen taletid og ville eller våget å lytte til denne vantro afroamerikanske kvinnen? Ingen av de største og viktigste mediene. I ytringsfrihetens høyborg ble hun underlagt taushetens retorikk av et samlet pressekorps – bortsett fra de som ga henne merkelappen upatriotisk og en fare for rikets sikkerhet. Hun ble tiet – jeg hadde nært sagt – i hjel og måtte hurtig skaffe seg livvakter, bodyguards. Å bryte den samstemthet som hersket i et klima av frykt, vrede og sorg, var ensbetydende med å framstå som upatriotisk. Det er blasfemisk og verre enn å banne i kjerka.

Hun tilhørte dem hvis stemmer man ikke skulle og ikke måtte lytte til. Derfor er det i dag bare de færreste i – og utenfor – USA som overhodet kjenner til Lees krigsmotstand og hennes advarsler om faren ved å igangsette en krig uten ende, uten militær planlegging og uten noen exit-strategi, uten å tenke over framtidige konsekvenser for USA, uten å ta hensyn til de mange som ville komme til å bli skadelidende – ikke minst kvinner og barn (som

Vesten jo kontinuerlig hjelper og skal hjelpe).

Dagen etter, altså den 15. september 2001, godkjente Kongressen resolusjonen som ga president Bush autorisasjon til å bruke “*all necessary and appropriate force*” mot ethvert land og mot enhver som kunne ha noe med – og assosieres med – terrorhandlingene (Authorization to Use Military Force, AUMF). 98-0 var stemmeresultatet i Senatet, mot de nevnte 420 og den ene motstemmen til Lee i Kongressen.

Da *The Washington Times* lot trykke en artikkel om talen, lød det: “*Ms. Lee is a long-practicing supporter of America’s enemies – from Fidel Castro on down.*” Andre påsto at hun ikke var noen krigsmotstander, men en anti-amerikansk kommunist, en som støtter USAs fiender og aktivt samarbeider med terroristene. Om Lee var alene i Kongressen, var hun ikke helt alene i USA. Alle fikk de merkelapper som de hun fikk. Deres stemmer var terroristenes stemmer. Ingen ble drept, men livvakter måtte flere enn Lee ha, og noen mistet sitt arbeid, inkludert arbeid i mediebedrift.

Ytringsfrihet og – eller versus – nasjonal sikkerhet er et vanskelig og svært kontroversielt spørsmål i den vestlige verden fordi begge deler rommer så mye og åpner for grunnleggende konflikter, ofte preget av enten – eller dikotomien og med politiske makteliters temmelig unisone støtte til USAs avgjørelser om å forsvare demokrati, likestilling, menneskerettigheter og frihet, ytringsfrihet ikke minst. Nettopp i det som gis navnet krisetider, er det ytringsfriheten settes på

spill, trues og lovprises på en og samme tid. Nettopp når den nasjonale sikkerheten legges til grunn for igangsettelse av ekstraordinære handlinger, inkludert militære eller det å gå til krig, er det særdeles viktig å utvide rommet for den lovpriste ‘markedsplassen’ for frie ideer – ikke begrense denne og la det ekstraordinære bli et spørsmål om ‘for’ eller ‘mot’, og enda verre: Å ikke debattere overhodet.

Det er viktigere enn på lenge at vi lar

stemmer som den til Lee for 20 år siden komme til orde. Jeg gjør det igjen og igjen, på ulike måter og i (u)like sammenhenger til ulike tider. Og alltid gjør jeg det med parafrasering av Lees avsluttende ord fra talen: «*As we act, let us not nurture the evil that we deplore and disdain.*» Altså: Mens vi går til handling, la oss for all del ikke gi næring til den ondskap vi misliker og forakter.

Realpolitisk håpløst? Men hva når den såkalte realpolitikken gang på gang viser seg totalt ødeleggende og håpløs? Ødeleggende, bokstavelig talt. Håpløs, like bokstavelig talt: Mennesker ikke bare drepes, men stadig flere av de overlevende blir uten håp – i en stadig mer kynisk verden der

grensene stenges for de som fremdeles aner mulighet for et liv et sted der livet kan bli verd å leve.

Artikkelen har tidligere vært trykket i Klassekampen (31. august 2021).

Andre måter å tenke sikkerhet på

Av Ellen Elster

«For oss er fred og menneskelig sikkerhet en absolutt forutsetning for all sikkerhetspolitikk.»

Dette skriver Ingeborg Breines og Ingrid Eide (1). Fredsbevegelsen har lenge vært opptatt av alternativ sikkerhetspolitikk til militær opprustning med utgangspunkt i hva som truer den menneskelige sikkerheten.

På seminaret «Naboer som venner, ikke fiender» (omtalt i *Fred og Frihet* nr 4/2021) var temaet oppe til drøfting. Ingeborg Breines, tidligere leder for programmet for fredskultur hos UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation), og Karin Utas Carlsson, som har tatt en doktorgrad i sikkerhetspolitikk, holdt innledninger som nettopp tok menneskets sikkerhet som utgangspunkt for sikkerhetspolitikken. I denne artikkelen presenterer jeg hvordan de beskriver alternativ sikkerhet.

Hva truer oss?

Breines sa i sitt innlegg at det er nødvendig å tenke nytt om hva sikkerhet betyr. Hun stilte spørsmål: Hvordan er det mulig å få til en positiv forandring i en dramatisk og ustabil verden? I dag opplever vi eksistensielle trusler knyttet til klima- og miljøkrisa, økende ulikhet og lidelser etter pandemien. Samtidig lever vi med farene ved modernisering av atomvåpnene. Hva er beste praksis som kan stimulere til utvikling fra en kultur med krig, vold, mistenksomhet, fiendebilder og propaganda, til en kultur med samarbeid, fred og ikkevold?

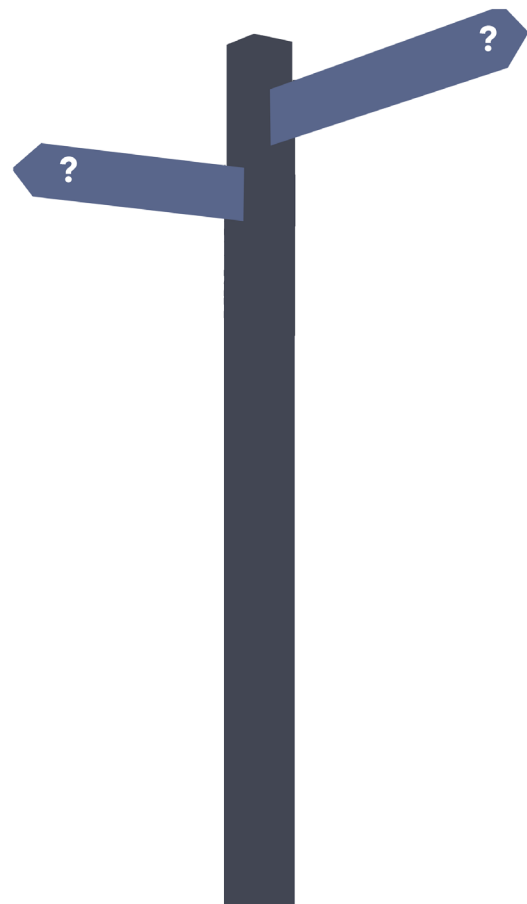
Carlsson mente at de to mest alvorlige truslene i dag er klimaforandringene og faren for atomkrig. I innledningen nevnte hun at dagens militære forsvars- og sikkerhetspolitikk ikke er utformet på en slik måte at det vil ivareta menneskelig sikkerhet, som blant annet pandemier. Hun sa videre at gammeldags forsvarspolitikken bygger på avskrekking. Spørsmålet er hvor langt det kan gå, før det bryter ut konflikt. Da vil menneskenes behov bli truet og

kan ikke bli tilfredsstilt. Det gjelder både lokalt og globalt.

For egen del føler jeg meg ikke veldig trygg når Jens Stoltenberg tordner mot Putin og Russland i tilknytning til opprustningen i Svartehavsregionen og ved grensa til Ukraina. Som Breines og Eide (1) spør jeg: «Har vi latt en fullstendig foreldet og testosteronfylt maskulinitet få råde i internasjonale relasjoner, der våpenbruk og trusler ses som en legitim forlengelse og bekreftelse av egne muskler, styrke og makt?» (s 89-90) Dette spørsmålet kan stilles til begge parter, både Putin og Stoltenberg.

Behov for et skifte i sikkerhetspolitikken

Både Breines og Carlsson snakket om menneskelig sikkerhet og utvikling. Også WILPF (Women's International League for Peace and Freedom) er opptatt av menneskelig sikkerhet i tilknytning til nedrustningsarbeidet. En slik tilnærming må sikre utdanning, trygghet i hverdagen, fravær fra sult, fri fra fysisk, seksuell og rasistisk

vold. Menneskelig sikkerhet skal sikre menneskene mot trusler mot global handel med mennesker og manglende beskyttelse av flyktninger.

Carlsson ser behovet for et paradigmeskifte hvor konstruktiv konfliktløsning står i fokus, og hvor konflikter sees på som mulighet for vekst og utvikling. Menneskene må stå i sentrum og deres grunnleggende behov må dekkes, og konflikter må løses. I doktorgradsarbeidet var hun opptatt av å kombinere en sikkerhetspolitikk for mennesker med Maslows behovspyramide, men uten det behovshierarkiet den forutsetter. Mennesket har både materielle og ikke-materielle behov. Materielle behov er mat, klær, bolig osv. Ikke-materielle behov er sikkerhet, anerkjennelse, kjærlighet/vennskap, tilhørighet, forståelse, mening og autonomi/frihet.

Maktbegrepet står sentralt hos Carlsson. Målet for dagens maktsystem er at konflikter handler om vinn – tap, eller et nullsumspill, og om makt som kommer ovenfra og styres nedover. Mens en alternativ sikkerhetspolitikk handler om at alle parter vinner, altså en vinn – vinn situasjon. Det handler ikke om makt over noen. Makta deles med andre og kommer nedenfra, den kan også komme innenfra (empowerment eller myndiggjøring).

Breines er opptatt av fredskultur. Fredskultur innebærer verdier, holdninger og atferd som forkaster vold. Voldelige konflikter må forebygges ved å se på årsakene for å løse dem gjennom dialog og forhandlinger – blant individer, grupper og nasjoner. UNESCOs program for fredskultur handler om utdanning, bærekraftig sosial og økonomisk utvikling, respekt for menneskerettigheter, likestilling mellom kjønnene, demokratisk deltaking, toleranse og solidaritet, fri flyt av informasjon og kunnskap, og internasjonal fred og sikkerhet.

Breines og Eide viser til FN (De forente nasjoner) sine bærekraftsmål for 2016 – 2030 for å møte de strukturelle årsakene til konflikt som ulikhet, urettferdighet, fattigdom, dårlig styresett og ekskludering (1). Da målene skulle vedtas i FN, var Breines representant for IKFF i Forum for Utvikling og Miljø (FoRUM). Hun fikk FoRUM til å fremme forslag om at verdens militærutgifter skulle reduseres med 10 prosent årlig per land for å kunne finansiere FNs 17 bærekraftsmål. Dette forslaget ble også fremmet av Det Internasjonale Fredsbyrået (IPB). På denne tida var Breines co-president i

organisasjonen. Forslaget ble ikke vedtatt av FN.

Feministisk sikkerhet

Maktbegrepet som Carlsson beskriver, er sentralt i feministisk tenkning, og det kom tydelig fram på 1970-tallet da den andre bølgen av feminisme vokste fram.

WILPF/IKFF har en lang tradisjon med alternativ sikkerhetstenkning. Organisasjonen startet i 1915, da omkring 1200 kvinner fra ulike krigførende og nøytrale land møttes i Haag for å markere avstand til krigen, og hvor WILPF/IKFF ble et faktum. Organisasjonen har vært pådriver først i Folkeforbundet og så i FN for en alternativ sikkerhetspolitikk. Slik ble også organisasjonen en pådriver for at FNs Sikkerhetsråd vedtok resolusjon nummer 1325 om Kvinner, fred og sikkerhet.

Breines understrekte at UNESCO alltid har vært en sterk støttespiller for kvinners frigjøring. UNESCO understreker forbindelsen mellom likestilling mellom kjønnene, utvikling og fred: «Det kan ikke bli varig fred uten utvikling, og ingen bærekraftig fred uten full likestilling mellom kvinner og menn». Kvinners initiativ for fred kommer ofte fra sinne og frustrasjon over politiske beslutninger som de ikke er i posisjon til å påvirke, mente Breines. Bakgrunnen og erfaringene deres, og ikke minst deres omsorgsfunksjon, kan gi dem andre perspektiver, alternative visjoner og tilnærminger enn de menn har. Kvinner kan derfor bidra til å endre tradisjonell mannsdominert politikk.

Også menn lider under den hegemoniske og utdaterte maskuliniteten som er påtvunget dem med dens intense stereotype forventninger om forsørgelse, ikke-emosjonell, aggressiv osv., mente Breines. Derfor går UNESCO også inn for at gutter og unge menn læres opp i ikkevold og likestilt partnerskap. Fokuserer på kjønn i sikkerhetsarbeidet kan vise at menn og kvinner vil ha behov for forskjellige tilnærminger, og at sikkerhet kan bety forskjellige ting.

Kilder:

(1) Aslak Storaker (red): Sikkerhetspolitiske veivalg. Skjebnefellesskap med USA og NATO? Progressivt forlag 2016.

KRIG OG FLYKTNINGAR

Audgunn Oltedal

Ved inngangen til 2021 var det 82.4 millionar flyktningar i verda (Flyktningshjelpen). I 2011 var talet 41.1 millionar. I mellomkrigsåra vedtok WILPF (Women's International League for Peace and Freedom), den internasjonale IKFF-organisasjonen, å mobilisere mot nazismen, fascismen og antisemittismen, og å hjelpe flyktningar.

IKFF-kvinner i Noreg engasjerte seg, mellom dei Sigrid Helliesen Lund som drog til Tsjekkoslovakia og henta jødiske barn til Noreg.

I 1952 var det mellom 60-70 millionar flyktningar i verda. I etterkrigsåra engasjerte IKFF-avdelingar seg i arbeid for flyktningar, mellom andre i Stavanger, der IKFF saman med kvekarane og Redd Barna tilbød hjelp til foreldreause barn frå Østerrike.

Frå slutten av 1990-talet har Noreg gjennom NATO deltatt i militære operasjonar utanom det geografiske området som NATO omfattar, mellom anna på Balkan (1999), i Libya (2011) og i Afghanistan (2001-2021). Det er i dag 2,8 millionar registrerte afghanske flyktningar, i tillegg til 3,5 millionar internt fordrivne afghanarar i Afghanistan (Flyktningshjelpen).

Kor mange i alt er blitt flyktningar og internt fordrivne som resultat av NATOs operasjonar? Finst det harde fakta om dette? Det vi veit, er at når flyktningar kjem til NATO-land frå dei land der NATOs bomber har skapt død og elende, blir dei – meir enn før – møtt av lover og reglar som undergrev og motarbeider dei prinsipp og målsetjingar som

verdssamfunnet har slutta seg til når det gjeld flyktningar og migrantar. FN's menneskerettserklæring (1948) seier at '*Enhver har rett til å bevege seg fritt og til fritt å velge oppholdssted innanfor en stats grenser*' (art. 13) og '*Enhver har rett til i andre land å søke og ta imot asyl mot forfølgelse*' (art 14).

Flyktningskonvensjonen (1951) ivaretar asylretten, og FN's bærekraftsmål (2015) om mindre ulikhet vektlegg å 'Legge til rette for migrasjon og mobilitet i ordnede, trygge, regelmessige og ansvarlige former, blant annet ved å gjennomføre en planmessig og godt forvaltet migrasjonspolitik' (mål 10,7).

På 1930-talet engasjerte WILPF seg i kampen mot den politikken som skapte flyktningar. WILPF gjer det same i dag og arbeider mot politiske vedtak og strukturar som stenger grenser, holar ut asylretten og undergrev sentrale FN-prinsipp. Viktig sak for IKFF i Noreg, saman med organisasjonane *Rettferdighet for asylsøkere* (RIA) og *Mennesker i limbo*, er arbeidet for varig opphald for lengeverande ureturnerbare asylsøkarar. Til den dag kjem då politikarane vedtek dette, må papirlause ha elementære menneskerettar, som tilgang til vanleg helsehjelp og rett til å arbeide. Kvifor skal menneskerettar som gjeld 'for folk flest', ikkje gjelde for denne gruppa?

Krig skaper flyktningar. Vi veit at slik er det. Men samanhengen mellom desse to områda, -forsvarspolitik og flyktningspolitikk – er lite lyssett. Desse to politikkområda var vanskeleg å finne på dagsorden i stortingsvalet hausten 2021. Og samanhengen mellom dei to, var slett ikkje eit tema.

Ansvar for grensa i Middelhavet

Maria Gabrielsen Jumbert er forskar og avdelingsdirektør ved Middle East Centre PRIO. Foto: PRIO

Tekst: Audgunn Oltedal

Har dei krigar og operasjonar som Noreg gjennom NATO har deltatt i, vore med og auka talet på flyktningar? Eg spør forskar Maria Gabrielsen Jumbert i PRIO. Ho svarar at både dei konflikter og krigar som Noreg har deltatt i gjennom NATO, men også andre konflikter og krigar har vore med og auka talet på flyktningar i verda. Maria Gabrielsen Jumbert forskar m.a. på EUs grensekontroll overfor irregulære migrantar i Middelhavet. Ho tek fram to trekk som pregar dagens politikk. Noreg og ei rad land i Europa strammar inn retten til asyl og har fått ein strengare og strengare politikk på dette feltet. Samstundes aukar overvakinga av yttergrensene til Europa for å hindre at flyktningar og migrantar kjem og kan søke om asyl og opphald. Maria Gabrielsen Jumbert vektlegg at gjennom Schengen-samarbeidet går Noregs yttergrense på dette politikkområdet i dag blant anna i Middelhavet. Ho understrekar det ansvar Noreg har for dei menneske som kryssar denne grensa og søker om vern.

Meir overvakingsteknologi

Bladet Bistandsaktuelt skriv at frå 2013 til 2021 har minst 17 000 drukna i Middelhavet på veg frå Nord-Afrika. Organisasjonen Caminando Fronteras melder at i 2021 har 2204 menneske forsvunne eller mista livet i forsøk på å kome seg til Spania i båt, og at dette er det høgaste talet etter at dei byrja føre oversikt i 2015.

Arbeidet med å hindre at flyktningar og migrantar kjem, er blitt forsterka over fleire år. Maria Gabrielsen Jumbert seier det skjer ei stor satsing på å ta i bruk overvakingsteknologi for å overvake grensene. Teknologi som er utvikla i militær- og sikkerhetsindustrien blir no i aukande grad tatt i bruk for å overvake EUs yttergrenser. Mens budsjettet for sikkerhetsutstyr til tradisjonelle militærstyrker er blitt redusert, er budsjetta til sikkerhetsutstyr for å overvake grensene, blitt betydeleg styrka.

-Korleis blir denne endringa synleg for dykk som forskarar?

-Frontex, som ein mellomstatleg europeisk organisasjon med ansvar for kontroll over yttergrensene til Schengenlanda, i samarbeid med desse landa, er blitt bygt ut, styrka og endra. Organisasjonen har fått meir autonomi, større budsjett og større handlingsrom.

-Er forsvaret blitt meir involvert i Frontex, eller er det den sikkerhetsteknologien som forsvaret brukar, som blir meir brukt?

-Det siste. Sikkerhetsindustrien har vakse ved at dette utstyret, meir enn før, blir tatt i bruk for å hindre flyktningar og migrantar å krysse grensene.

-Kvifor er det blitt auka kontroll av yttergrensene?

-Schengenlanda, samt EU-landa, har ikkje greidd å bli samde om eit system for fordeling av flyktningar som har kome til Europa. Det dei derimot kan bli samde om, er å styrke yttergrensekontrollen. Dette skjer og ved å skyve kontrollen av grensene til

Europa ut av Europa og over på tredjeland.

-EU-avtalen med Libya i 2017 om støtte til Libyas kystvakt har ført til at menneske på flukt blir returnert til Libya og sett i leirar med valdelege og uverdige forhold. Fakta om pushback og leirar med grove brot på menneskerettar, kjem fra mange hald. Noreg er med i dette systemet. Kva tenkjer du om denne utviklinga?

-Det som skjedde i 2015 og 2016 gjorde det klart for oss at vi har ei yttergrense i Middelhavet, og at vi, Noreg, også har ansvar for responsen, for det som skjer her, for måten vi svarar dei menneske på som søker om beskyttelse ved å krysse denne grensa.

Noreg si sjølvforståing

Maria Gabrielsen Jumbert tek fram Noreg si sjølvforståing og den rolle Noreg ynskjer å ha i

Noreg har ansvar for at flyktningar ikkje druknar i Middelhavet.
Foto: Leger Uten Grenser

verda som ein humanitær aktør. Ho viser til det fokus Noreg har på at land etterlever menneskerettane.

-Kva endringar burde ei slik sjølvforståing føre til når det gjeld det Noregs ansvar for irregulære flyktningar som kjem gjennom vår yttergrense i Middelhavet?

- Godta det felles ansvaret vi har. Noreg og EU-landa kan ikkje kan la Italia og Hellas stå åleine om ansvaret for dei som kjem. Noreg må ta vår andel når det gjeld å gje vern til menneske som søker asyl. Vi har medverka økonomisk, men vi bør og kunne ta i mot fleire av dei flyktningane som har kome til Europa og er i Italia eller Hellas. Vi må medverke til eit rettferdig omfordelingssystem i Europa, og støtte organisasjonar som jobbar for å betre situasjonen for irregulære flyktningar.

-Det undrar meg, seier eg, at samanhengen mellom krig og flyktningar er så lite framme. Vår heimlege asyldebatt dreier seg svært mykje om å ha reglar og å tolke reglar slik at folk kan sendast attende, og til land med krig og konflikt. Det er som om det at Noreg deltek i krig, eller medverkar til auka våpenproduksjon, ingenting har å gjere med det at folk flyktar, - og også kjem hit.

-Det høyrest ut som eit legitimt resonnement. Skulle eg tenkje høgt rundt dette, ville eg kommentere det faktum at asylfeltet og området for utanrikspolitikk, er relativt skilt frå einannan. I dag er asylpolitikk eit område for justisdepartementet, men det er gode grunnar for å sjå asylfeltet meir i samheng med utanrikspolitikken og utanriksdepartementets arbeid, som m.a. omfattar humanitær hjelp.

Når eg ved slutten av intervjuet spør Maria Gabrielsen Jumbert om det er ting eg ikkje har spurt om som ho vil nemne, tek ho fram NATOs rolle i yttergrensekronrollen mellom Hellas og Tyrkia. NATO har ikkje vore inne i kontrollen i Middelhavet, men medverka i 2016 med skip i kontrollen av grensa mellom Hellas og Tyrkia.

Kvinneres fred i Colombia

Av Yennie K. Bredin

Britt Schumann: Kvinneres fred i Colombia
Orkana forlag 2021
232 sider

Boken *Kvinneres fred i Colombia* tar for seg historien til Colombia og knytter denne opp mot fredsforhandlingene mellom geriljabevegelsen FARC og Colombias regjering. Gjennom intervjuer gir Britt Schumann oss innsyn i prosessene rundt fredsavtalen, det foregående fredsarbeidet og kvinnenes kamp og opplevelser. Schumann tar for seg Norges involvering og rolle i de colombianske fredsforhandlingene. Norge medvirket til at kvinner fikk plass ved forhandlingsbordet. Særlig viktig for at dette skulle skje, var også presset fra kvinneorganisasjoner i Colombia. Dette førte etter hvert til kvinnenes direkte involvering i utformingen av fredsavtalen og til at det ble opprettet en kjønnskommisjon.

Fredsavtalen fikk en utpreget likestillingsprofil som konservative politikere og religiøse ledere reagerte sterkt imot. En ivrig motkampanje ledet derfor til at fredsavtalen som FARC og Colombias regjering hadde signert i 2016, ble forkastet med knappe marginer i en folkeavstemning det samme året. Omfattende forhandlinger med den konservative opposisjonen resulterte senere i at en modifisert versjon ble godkjent av Kongressen, like før president Juan Manuel Santos mottok Nobels fredspris i desember 2016. Kvinnenes iherdige innsats i fredsarbeidet ble derimot stort sett oversett av media. Den ble heller ikke nevnt i omtalen rundt fredsprisutdelingen til president Juan Manuel Santos. Boken Britt Schumann har skrevet viser den sentrale rolle kvinnene hadde i fredsforhandlingene og i kampen for fred i Colombia.

Kvinnene vi får møte i denne boken har på ulikt vis bidratt i arbeidet med fredsavtalen eller selv vært ofre for konfliktene i Colombia. Blant andre forteller Victoria Sandino som ledet FARC

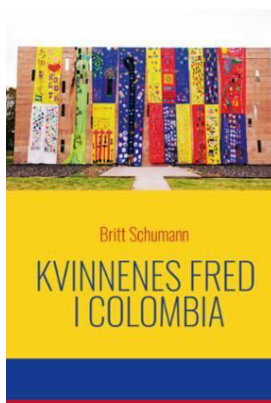
kvinnedelegasjon om sine opplevelser under fredsforhandlingene i Havanna. Juanita Millán fra det militære beretter om arbeidet i Kjønnskommisjonen og systematiseringen av kvinners forslag til fredsprosessen. Vi får også høre røster fra landsbygda og ulike etniske grupper. Slik lærer vi å kjenne de forskjellige sidene ved forhandlingsbordet og mangfoldet blant Colombias kvinnelige røster.

Boken er lettlest og full av referanser til de ulike kildene som historien bygger opp om. Dette gir meg som novise innenfor tematikken en rik litteratur å grave videre i. Den personlige tilnærmingen gir fortellingen både autoritet og integritet. Den historiske forankringen bidrar til innsikt om konflikten. Konflikten og fredsforhandlingens mange forskjellige røster nyanserer fremstillingen som er ærlig og preget av respekten som synes å være til stede mellom forhandlingspartene.

Skulle jeg peke på noe jeg savnet, er det de mer kritiske røstene til fredsavtalen. Det hadde eksempelvis vært interessant å få høre de mer konservative sidene sitt syn. Intervjuer med representanter fra motstandersiden blant konservative politikere og evangeliske kirkeledere ville veid opp for dette.

Boken byr på en interessant leseropplevelse. Teksten flyter behagelig og det klart personlige preget gjør historienes vanskelige og såre tema lett å ta innover seg. Dette er en bok som kan bidra til refleksjon og informasjon om konflikthåndtering på mange ulike nivå. Det å være åpen, å lytte, respektere og ærlig anerkjenne handlinger har brakt de colombianske partene langt i sine fredsforhandlinger. Her er vi mange som kan lære av historiene til de colombianske kvinnene.

Anbefales til deg som ønsker å lære mer om erfaringene og opplevelsene til kvinner fra Colombias konfliktarbeid og om hvordan marginaliserte grupper kan bidra til å nyansere og styrke fredsavtaler.

Velkommen til IKFF inspirasjonshelg i Jondal 13.-15. mai

I den store bygningen på Jonatunet holder Hardangerakademiet for fred, utvikling og miljø til. Her møtes freds- og miljøentusiaster til det årlige fredssymposiet og en rekke helgekurs.

I mai, når det blomstrer i Hardanger, samles vi i vårlige og landlige omgivelser. Det blir foredrag, workshops, kulturinnslag, og planlegging og konkretisering av videre arbeid rundt en felles visjon om fred. Jonatunet har hyggelige overnattingsplasser, både enkeltrom og flersengsrom.

Alle IKFF medlemmer er velkommen!

Huset ligger i et parkområde i vakre og frodige omgivelser i Jondal, bygden under Folgefonna, like ved Hardangerfjorden. På stranden like nedenfor kan man ta årets første bad.

Det er ca. to timers kjøretur med bil østover fra Bergen, inkludert 20 minutter med ferge over fjorden. Nor-way ekspress har busser fra Oslo via Haukeli, og fra Stavanger og Haugesund med bussbytte på Seljestad. Bussene går helt til Jondal og stopper ca. 5 minutters gange fra Jonatunet.

Mer info blir lagt ut på www.ikff.no. Det er mulig å melde seg på gjennom internettsidene eller direkte til kontoret i Majorstuveien 39, 0367 Oslo.

Les mer om Hardangerakademiet her: <https://hardangerakademiet.no>.

VELKOMMEN TIL LANDSMØTET!

IKFFs landsmøte vil bli avholdt søndag 3. april 2022 som nettmøte. Hold av datoen!

Vi oppretter fane om landsmøte 2022 på www.ikff.no og legger ut innkalling med dagsorden her, sammen med sakspapirer etter hvert som disse blir ferdige.

Faste landsmøtesaker er: årsberetning fra landsstyret og regnskap; årsberetning fra lokalavdelingene; innkomne forslag; arbeidsprogram for neste landsmøteperiode; valg; valg av valgkomite og fastsettelse av kontingent. I år skal vi også behandle forslag til vedtektsendringer.

Alle medlemmer kan delta på landsmøtet med tale- og forslagsrett, men bare valgte delegater fra lokalavdelingene har stemmerett.

Valgkomiteen er i gang med å sette sammen forslag til nytt landsstyre. Valgkomiteens leder er Gro Eriksen, eingro@lyse.net; postadresse Drengveien 1, 4306 Sandnes.

Fredelig hilsen, for IKFF AU – Britt Schumann og Elisabeth Koren

NORDISK STUDIETUR TIL MURMANSK HØSTEN 2022

Medlemmer av fredsorganisasjoner i Danmark, Finland, Norge og Sverige planlegger en ukes studietur til Murmansk høsten 2022, trolig i slutten av september.

Studieturen skal totalt ha ca. 20 deltakere, dvs. ca. 5 fra hvert land.

Aktive medlemmer av fredsorganisasjoner blir prioritert

Studieturen er oppfølging av det nordisk-russiske seminaret i Oslo i november 2021, «Naboer som venner, ikke fiender». Nærmere informasjon om seminaret ligger på IKFFs hjemmeside. Målsettingen med studieturen er å bli bedre kjent med russiske organisasjoner og synspunkter gjennom møter i Murmansk – som basis for videre kontakt og samarbeid.

Fritt Ord støtter programmet og møtene i Murmansk

med kr. 30.000.

Deltakerne må selv dekke utgifter til overnatting, måltider og billigste reise som er beregnet til totalt ca 10.000 kroner per person. Billigste reise er trolig fly Oslo-Kirkenes og buss til Murmansk. IKFF støtter overnatting i Murmansk for norske IKFF medlemmer.

Vennligst gi beskjed senest 4. April hvis du ønsker nærmere informasjon om opplegg, program og påmeldingsfrist.

VI MÅ TA FORBEHOLD I DAGENS SITUASJON. ALT ER USIKKERT. MEN PLANLEGGINGEN VIL FORTSETTE NÅR, ELLER DERSOM, SITUASJONEN ENDRER SEG.

Kontaktperson: Liss.schanke@gmail.com

De tenner et håp

I Norge er motstanden mot Russlands brutale invasjon i Ukraina unison og sterk. Det er fint når folk i tredjeland med sine myndigheters velsignelse markere avsky mot okkupanten og solidaritet med de okkuperte. Men det som virkelig gir håp for framtida og menneskeheten, er at det også hjemme hos okkupanten reiser seg en opposisjon, som aksjonerer med livet og friheten som innsats mot egne myndigheters brutale politikk. Fredsbevegelsens muligheter og slagkraft er avhengig av at det fins menneskelig solidaritet og samarbeid på tvers av landegrenser og allianser. Vi kan hate krig og krigersk politikk, men ikke enkeltmennesker som er født hos den krigførende. Det var fredskvinnenes budskap til det norske folk etter Tysklands okkupasjon i Norge, et budskap vi i redaksjonen gjerne bringer videre i dagens situasjon.

Gro Standnes

MEDLEMSKONTINGENT

Nytt år og nye muligheter!

Vi minner om kontingenten for 2022. De som fortsatt ikke har betalt for 2021, har også mulighet for det. Bare husk å oppgi hvilket år betalingen gjelder for. Kontingenten per år er 500 kroner eller 300 kroner, medlemmene velger selv.

Vi setter stor pris på pengegaver. Gaver over 500 kroner kan trekkes fra skatten. Husk å oppgi hva innbetalingen gjelder.

Pengene gir mulighet for aktivitet og synliggjøring av IKFF.

Kontonummeret er: WILPF Norge 1254 62 53048

LOKALAVDELINGER OG KONTAKTER

Bergen/Hordaland: Aase Møller-Hansen, epost: aasemh04@yahoo.com

Innlandet: Kari Nes, epost: kar-nes@online.no

Sandnes: Ingegerd Austbø, epost: ingegera@online.no

Stavanger: Hilde Solberg, epost: solberghilde@outlook.com

Oslo/Viken: Elisabeth Koren, epost: e-koren@online.no

BLI MEDLEM AV IKFF

Ønsker du å bli medlem, send oss ditt navn, postadresse og epostadresse på epost: ikff@ikff.no eller per brev til Majorstuveien 39, 0367 Oslo.

FØR BASEAVTALEN:

De største militære anlegg i Norge

